

E73

d'ERVILLE

V322963

HISTORiantakaisen POJAN SEIKKAILUT

VALTION KUSTANTUSSLIHE
"MIRJA" PETROSHVI 1934

E. d'ERWILLE

HISTORIAANTAKAISEN POJAN SEIKKAILUT

(AVENTURES D'UN PETIT GARÇON PREHISTORIQUE)

*KUUDENNESTA VENÄJÄNKIELISESTÄ PAINOKSESTA
SUOMENTANUT L. HELO*

PETROSKOI 1935
VALTION KUSTANNUSLIIKE KIRJA

Э. д'Эрвильи

Приключения доисторического мальчика

Printed in USSR (Russia)

Отп. редактор Х. Мякелин
Технич. редактор В. Финберг.
Кирья № 114
Уполном. Главлита АКССР № А—559
Тираж 3000.

Формат бумаги 82×110

5 п/л. Кол. зн. п/л 35.300

Гостипография им. Анохина, Петрозаводск, Пушкинская 7.

Заказ № 669

Слано в набор 25/II-35

Подписано к печати 1/IV-35

I

Lapsen asunto

Tämä oli monta, monta tuhatta vuotta sitten.

Kylmä, pilvinen ja sateinen aamu tavattoman leveän joen rannalla. Joki aaltoilee ja humisee kuin valtameri. Nopeilla, kellertävillä laimeillaan se kuljettaa ja pyörittelee jättiläispuiden runkoja ja raskaita kiviä, jotka ovat jäätyneet kiinni suunnattoihin, niskenteleviin jäälauttoihin.

Joen rannalla on lapsi. Hän on laskeutunut kyykysilleen juuri äsken katkomiensa kaislojen ääreen, Näyttää, ettei hänen pieni ruumiinsa ollenkaan tunne villua; myrskyävällä joella toisiinsa törmäilevien jäälauttojen mahtava ryske ja ratina ei näy ollenkaan vetävän hänen huomiotaan puoleensa.

Kaisloja kasvavien loivien rantojen välissä myrskyävän joen molemmilla puolin kohoilevat ikäänkuin korkeat, valkoiset seinät, jotka ovat täynnä poikittain kulkevia mustien ja ruskeiden täplien muodostamia viiruja. Ne ovat tuonne kaukaiseen, sinertävään sumuhämärään häipyvien liitukukkuloiden jyrkät seinät. Kukkulat ovat tuuheiden, tiettömien metsien peitossa. Tuossa kasvaa jättiläiskokoisia mäntyjä ja

kuusia, tuolla kohoilee monisatavuotisia koivuja, tam-
mia ja jalavia.

Jonkun matkan päässä lapsesta, hänen takanaan
kohoavan kukkulan rinteellä, hiukan ylempänä vesi-
rajaa, ammottaa musta aukko kuin suunnattoman
suuri avattu suu.

Tämä aukko on lapsen asunnon ovi, ikkuna sekä
savutorvi. Se on syvä luola. Siinä luolassa hän on
syntynyt vasta yhdeksän vuotta sitten, ja hänelle on
kerrottu, että samassa luolassa ovat hänen vanhem-
piensa esivanhemmat eläneet monien kosteiden ja kyl-
mien vuosien aikana, jotka olivat tulleet loppumatto-
man ja helteisen kesän jälkeen.

Luolassa on vain yksi uloskäytävä. Sen kautta
menevät sisään ja tulevat ulos sen ankarat asukkaat,
sen kautta luolaan pääsee ilmaa ja valoa; sen kautta
pääsee ulos myöskin savu nuotiosta, jonka tulta pide-
tään huolellisesti yllä yötä ja päivää.

Luolan ammottavan aukon alapuolella on suun-
nattomia kiviä toinen toisensa päällä, ja ne muodos-
tavat ikäänkuin portaat.

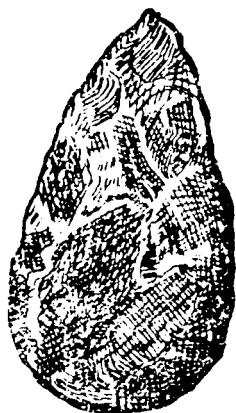
Luolan kynnykselle ilmestyy kookas, laiha van-
hus, jonka iho on tumma kuin parkittu. Hänen kas-
vonsa ovat täynnä ryppyjä. Pitkät, harmaat hiukset
on kohotettu ylös ja sidottu sykkyrälle päälle.
Hänen räpyttelevät, punottavat silmäluomensa ovat
tulehtuneet luolassa alinomaa liekkuvasta kitkerästä
savusta. Vanhus kohottaa kätensä ja tuuheiden,
riippuvien kulmakarvojensa alla olevia silmiään käm-
menellään varjostaen katsoo joelle.

Sitten hänen paksuilta huuliltaan pääsee lyhyt,
käheä äännähdys, joka muistuttaa petolinnun huu-
toa:

— Krek!

"Krek" on kaislataakan luona kyyköttävän pojan nimi tai oikeammin nimitys. Hän oli saanut tämän nimen siksi, että vielä aivan lapsena ollessaan osasi erinomaisen taitavasti siepata kiinni yöllä pesässään nukkuvia lintuja, jotka hän riemuiten toi luolaan, samoin kuin löytämiensä linnunpoikaset ja munat.

Kivikirves edestä ja sivulta.

Piikivestä valmistettu keihään kärki.

Näiden menestystensä takia hänet toisinaan aterian aikana palkittiin suurella palalla eläinten luiden ydintä, jota pidettiin kunniaruokana ja joka tavallisesti säästettiin vanhimille ja perheiden islle.

Kaukaisina alkuaikoina ei ollut sukunimiä eikä nimiä. Perheitä ja eri henkilöitä saatettiin korkeintaan mainita jollain nimityksellä, joka oli jossakin suhteessa heidän fyysillisiin ominaisuuksiinsa, — kokoon, hiusten väriin, voimaan tai taitavuuteen.

Kuultuaan nimensä, josta hän ylpeilee, sillä se muistuttaa hänen urotekojaan, Krek sieppaa kaislat, hypähtää seisomaan ja kiittää uskomattoman nopeasti vanhuksen luo.

Saavuttuaan portaiden luo hän laskee kaislat maahan ja kohotettuaan kätensä otsalle kunnioituksen merkiksi, virkkaa:

— Minä olen tässä, Vanhin! Mitä sinä käsket?

— Lapsi, — vastaa vanhus hänelle, — kaikki meidän väkemme on lähtenyt jo ennen aamunkoittoa metsästämään hirviä ja leveäsarvisia härkiä. He palaavat vasta illalla, sillä — muista tämä — sade kuluttaa ja hävittää jäljet, pesee ja vie pois hajun, joka jää eläimistä sammalikkoon, huuhtelee pois puiden kuoriin takertuneet eläinten karvat, ja väkemme saa nähdä paljon vaivaa, ennenkuin kohtaa riistaa. Siis koko tämä päivä on meidän. Jätä ruokosi. Meillä on tarpeeksi paljon ruokoja nuolia varten, mutta kiviset nuolenpäät ovat kohta lopussa ja samoin myöskin hyvät, terävät kiviset veitsenterät. Meidän veitsemme ovat katkeilleet ja lohkeilleet.

— Mitä minun on tehtävä, Vanhin?

— Sinä ja veljesi lähdette minun kanssani Valkeille kukkuloille. Me menemme auringonnousun suunnalla oleville rantakallioille ja keräämme sieltä viimeisten suojajilmojen aikana lohkeilleita piikivenkappaleita. Ne ovat putoilleet joen rannalle. Siellä minä kerron sinulle salaisuuden, miten niitä teroiteetaan. On jo aika, Krek, sinä olet kasvanut, sinulla on tarpeeksi voimaa ja sinulla on jo oikeus kantaa aseita, jotka olet omin käsin valmistanut. Odota minua, minä käyn kutsumassa toiset.

Vanhin palasi luolaan, ja sieltä alkoi kuulua

kurkkuääniä, jotka pikemminkin muistuttivat pelästytettyjen nuorten eläinten huutoja kuin ihmisten puhelua.

Vanhus oli nimittänyt Krekiä isoksi ja voimakkaaksi nähtävästi vain rohkaistakseen häntä, sillä todellisuudessa Krek oli pieni, kovin pieni ja yhtä laiha kuin vanhuskin.

Hänen leveät kasvonsa ovat päivettyneet, päässä törröttävät ruskeat, rasvaiset, kauhean takkuiset, tuhkan ja törkyjen likaamat hiukset. Hän ei ole kaunis. Mutta hänen syvällä olevat silmänsä ovat eloiset ja loistavat älyä.

Krek odottelee kärsimättömänä matkalle lähtöä ja polkee maata leveällä jalkapohjallaan, samalla vennyttäen alahuultaan kaikilla viidellä sormellaan, niinkuin vielä nytkin tekevät Afrikan neekerit voimakkaan mielenliikutuksen hetkellä.

Lopulta vanhus laskeutuu portaita alas, hänen ikäiselleen tavattomalla nopeudella. Hänen perässään kulkee koko joukko poikia. Heillä kaikilla on samoin kuin Krekilläkin yllään kurjia eläinten nahkoja, suojaksi vilulta.

Tuossa on Hel — vanhin heistä. Hän on täytännyt viisitoista. Odotellessaan sitä päivää, jolloin suvun vanhemmat jäsenet ottavat hänet mukaansa metsälle, hän on ehtinyt kunnostautua erinomaisena kalanpyytäjänä. Vanhimman ohjauksella hän on oppinut terävällä piikivellä leikkaamaan näkinkengän kuorista teräviä ongenkoukkuja. Luusta valmistetulla omatekoisella harpuunillaan, jonka päässä on muutamia teräviä väkiä, hän tappaa vedessä suunnattomia lohia.

Hänen perässään kulkee Ryg-Isokorva. Hänestä voisi sanoa, että hänellä on koiran kuulo ja hajuu-

aisti, ellei niinä aikoina koira olisi ollut vielä aivan tuntematon.

Ryg voi saada haistelemalla selville, missä kohdin tuuheaa pensaikkoa on kypsynyt hedelmiä ja missä on maan alta näyttäytynyt nuoria tatteja. Hän voi silmät ummessa nimittää puun, päätellen sen lehtien kahinasta.

Molemmat pojat kulkevat hyvin ylpeän näköisinä ja heidän takanaan tepastelevat vakavina toiset pojat. Ruumiinrakenteeltaan he muistuttavat vanhempia, ja jokaisella heistä on jokin vanhempien merkillepanema erikoisuus.

Vanhin antaa merkin, että on aika lähteä liikkeelle ja asettuu joukon etunenään.

Vanhuksen pienet toverit kantavat joitakin kapeista puunkuoren kaistaleista kudottuja säkkien tapaisia ja pitävät käsissään kuka lyhyttä, raskaspäistä nuijaa, ken kiviteräistä kelfiästä, joku taas jotain vasaraa muistuttavaa kiveä. Näitä kiviä on kauan hangattu vedellä ja hiekalla täytetyssä kallionsyvennyksessä.

Pojat kulkevat kevyesti ja äänettömästi, sillä he muistavat Vanhimman ja isiensä neuvot, että siihen mennessä, kun tulee heidän vuoronsa lähteä saaliin ajoon äänettömiin metsiin, heidän on opittava herättämään mahdollisimman vähän eläinten ja vihollisten huomiota.

Äidit jäivät nyt yksinään luolaan. He tulevat luolan aukolle, katsovat hymyillen poistuvien jälkeen, ja heidän ankarilla, luisevilla, päivettyneillä kasvoiltaan leikkii hymy. Heidän tukkansa on hajallaan ja törrottää joka suunnalle. Muutamilla naisilla tukka on puottu paksuille palmikoille.

Naisten joukossa on kaksi kookasta ja solakkaa tyttöä — Mab ja On. He katsovat kadehtien poikia.

Mutta luolan sisällä, suuren tuhka-, hiili- ja luukasan keskellä palavan nuotion ääressä on polvistuneena aivan pikkuinen poika.

Hän on nuorin poikajoukosta — Ogo.

Hänen mielensä on raskas ja toisinaan hänen painuneesta rinnastaan riistäytyy hiljainen huokaus: hän suree, ettei päässyt Vanhimman mukana. Mutta hän pidättelee kyyneleitään ja miehekkäästi täyttää velvollisuuttaan: tänään on hänen vuoronsa hoitaa tulta aamusta yöhön asti. Hänelle on uskottu tämä tärkeä toimitus.

Poikanen on ylpeä siitä ja koettaa kunnialla kantaa vastuunalaisuutta, joka on tullut hänen osakseen. Hän tietää, että tuli on luolan suurin kalleus, ja jos hän päästää sen sammumaan, niin häntä odottaa kauhea rangaistus. Ja siksi hän aina, kun huomaa tulen alkavan heiketä, alkaa nopeasti heitellä nuotioon tervaisia oksia.

Jos Ogon silmät toisinaan täyttyvätkin kyyneleistä, jotka estävät häntä näkemästä, niin ne eivät ole surun, vaan kitkerän savun aiheuttamia.

Kohta hän on jo lakannut ajattelemasta, mitä tekevät nyt hänen veljensä. Hänen päässään pyörii toisia ajatuksia, jotka painostavat hänen mieltään vielä enemmän: hänen on nälkä, ja hän on vasta kuuden vuoden ikäinen.

Ogo ajattelee, että jos isät palaavat metsästä tyhjin käsin, niin hän saa illalliseksi vain yhden tai kaksi nuorta saniaisen vesaa, jotka on katkaistu jo monta päivää sitten ja paistettu hiilillä.

II

Historiantakaisen pojan päivä

Ogo on nälkäinen, mutta vielä nälkäisempiä ovat hänen veljensä, jotka kulkevat ulkona tuulessa. Ja sillä aikaa, kun Vanhin kuiskien ja merkkejä tehden selittelee heille, miten voi erottaa joen rannalla vesikasveja, joiden pehmeät juuret voivat jotenkuten täyttää nälkäisen vatsan, tulee poikien mieleen kiusaus salaa pistää suuhunsa löytämänsä villi marja tai hedelmä, joka on jollakin ihmeellä säilynyt pensaikossa, ettei tuull ole sitä varistanut.

Mutta heidät on jo lapsuudesta asti ankaruudella opetettu tuomaan kaikki löytämänsä luolaan, olivatpa ne sitten hedelmiä tai ruoaksi kelpaavia eläimiä. He ovat tottuneet, että vasta siellä, luolassa, vanhempien suorittaman tarkastuksen jälkeen, saalis jaetaan kaikkien kesken. Siksi he voittivat kiusauksen ja las kivat säkkiin kaiken, mitä sattui tien varrella löytämään.

Mutta luolasta lähtönsä jälkeen he onnistuivat löytämään vain kahdeksan tai kymmenen pientä kuivaa omenaa, muutaman laihan, puoliksi paleltuneen etanan ja harmaan käärmeen, joka oli ihmisen sormen paksuinen ja pituinen. Käärmeen oli löytänyt Krek paikaltaan siirtämänsä kiven alta. Aina liikkeellä ollessaan Krek liikautteli paikoiltaan kaikki hänen tielleen sattuvat kivet, jos vain voimat riittivät siihen.

Syötävää he löysivät vähän, mutta sitä enemmän oli kukkuloiden juurella piikiven kappaleita. Ja poikien kantamukset tulivat kohta hyvin painaviksi. Pienimmät pojat laahustivat aivan kumarassa taakkojensa alla, mutta koettivat tarkasti salata väsy-

mystään. He tiesivät, että vanhemmat, jotka ovat tottuneet vaieten kestämaan kärsimyksiä, vastaavat heidän valituksiinsa halveksumisella.

Kiinnittämättä lainkaan huomiotaan koko matkan ajan jatkuvaan rakeiden sekaiseen sateeseen, Krek kaiken aikaa ajatteli sitä, että kohta hän mahdollisesti tulee oikeaksi metsästäjäksi, hyödylliseksi perheen jäseneksi ja saa vaihtaa pienen nuijansa oikeaan aseeseen. Hän asteli reippaasti Vanhinman perässä. Hiki valui hänen kasvoiltaan virtanaan. Eikä se ollut ihmekään: hän kantoi kahta suurta piikiveä.

Krekin perässä kulkivat Hel ja Ryg otsat rypyssä. He olivat pahoillaan: kumpikaan ei koko matkalla ollut löytänyt mitään, ei vahingossakaan: olisivatpa edes löytäneet jonkin kalapahaisen tai tatin. Mutta he olivat löytäneet vain yhden laihtuneen hämähäkin, joka istui kolossaan yhtä nälkäisenä kuin hekin.

Toiset kulkivat heidän perässään epäjärjestyksessä, päät painuksissa ja vaivoin jalkojaan liikuttellen. Heidän kasvojaan pitkin valui vesi likaisina puroina. Sade valui heidän takkuisesta tukastaan ja virtasi poskia pitkin, jaksamatta kuitenkaan pestä pois niitä peittävää likaa.

Historiantakaiset pojat eivät milloinkaan peseytyneet, paitsi joskus sattumalta, esimerkiksi silloin, kun opettelivat uimaan. Ja kaikki he osasivat uida yhtä hyvin kuin koirat ja muutamat nykyaikana elävät villiheimot.

Pitkän aikaa kuljettuaan Vanhin antoi lopulta merkin pysähtyä.

— Tässä rantakallion kielekkeen alla on hyvä, kuiva paikka lepoa varten, — sanoi hän. — Istukaa! Ryhdytään syömään, aukaiskaa säkkinne.

Pojista toiset istuutuivat, toiset asettuivat hiekalle loikomaan, jättäen sateelta parhaiten suojatun paikan Vanhimmalle.

Krek näytti Vanhimmalle säkkinsä sisällön ja ojensi hänelle löytämänsä pienen käärmeen. Hän ajatteli, että tuo makupala, josta hän itse ei uskaltanut uneksiakaan, kuuluu tietysti Vanhimmalle. (Nytkin vielä muutamissa paikoin, esim. Ranskassa, talonpojat syövät jalattomia, käärmeitä muistuttavia vaskisisiliskoja.)

Mutta vanhus työnsi pois Krekin ojennetun käden ja virkkoi:

— Olkoon se teille. Minä syön mieluummin juuria, kun ei lihaa ole. Minä olen tottunut siihen: niin ovat tehneet myöskin minun isäni. Katsokaapas minun hampaitani, niistä te näette, että minä olen lapsuudestani asti pureskellut joko raakaa lihaa tai raakoja kasveja. Minun nuoruuteni aikoina toisinaan sattui, että tuli — tuo ystävä, josta meidän on pidettävä huolta — sammui, kun joen rannalla, puiden alla olevat leiripaikkamme joutuivat tulvan valtaan. Ja silloin me jouduimme kuukausia, jopa vuosikausiakin vaivaamaan lujia leukojamme raakaa ravintoa pureskellessa. No, syökää, lapset, on jo aika!

Lapset kävivät ahnaasti Vanhimman jakaman niukan aterian kimppuun.

Tämän säälittävän, nopeasti syödyn aamiaisen jälkeen, joka vain hiukan vaimensi nälkää, vanhus kehoitti lapsia ennen työhön ryhtymistä hiukan levähtämään.

He painautuivat heti toisiaan vasten lämmitäkseen, ja nopeasti vaipuivat sikeään uneen.

Krek ei vain saanut unta. Hänen mielessään pyöri kaiken aikaa ajatus siitä ajasta, jolloin häntä

tullaan kohtelevaan oikeana nuorukaisena. Liikkumattomana nurkassaan loikoen hän salaviihkää, rakkaudella ja jopa jonkunlaisella pelolla katseli vanhusta, joka oli nähnyt elämässään niin paljon, oli saanut tietää niin paljon salaperäisiä ja ihmeellisiä asioita.

Ajattelevaisena juuria pureksien vanhus tarkasteli punnitsevalla ja terävällä katseellaan edessään olevia piikiven kappaleita.

Krek painoi mieleensä hänen jokaisen liikkeensä. Hän näki, miten Vanhin valitsi erään pyöreän ja pitkulaisen, kurkkua muistuttavan kiven ja puristi sen jalkojensa väliin.

Saatuana kiven seisomaan näiden omituisten pihlien voimakkaassa puristuksessa hän otti molemmin käsin toisen suuremman kiven ja löi sillä varovasti muutaman kerran piikiven pyöreää päätä. Heittäytyttyään sitten koko ruumiinsa painolla tämän omituksen vasaran päälle, hän ryhtyi kääntelemään sitä joka suunnalle niin voimakkaasti, että suonet hänen otsallaan pullistuiivat ja hänen puristamansa piikiven kyljistä alkoi lennellä eri levyisiä, pitkiä sirpaleita, jotka muistuttivat pitkulaisia puolikuita. Niiden toinen reuna oli paksu ja epätasainen, toinen ohut ja harvinaisen terävä. Ne putoilivat hietikolle kuin ison, kuihtuneen kukan terälehdet.

Nämä läpinäkyvät sirpaleet leikkasivat yhtä hyvin kuin meidän nykyaikaiset veitsemme, mutta ne olivat hauraita ja siksi niitä täytyi usein vaihtaa.

Krekiltä pääsi tahtomattaan ihmettelyn ja ihastuksen huudahdus.

Hän oli nyt omin silmin nähnyt erään kivisten nuolenpäiden ja keihäänkärkien valmistustavoista.

Vanhus ei kiinnittänyt huomiota lapsen huudah-

dukseen. Mutta piikiviteriä kerätessään hän yht'äkkiä heristi kuuloaan, kääntyi katsomaan joelle, ja hänen kasvoillaan kuvastui hämmästys ja sitten sellainen kauhu, jollaista Krek ei vielä milloinkaan ollut nähnyt noilla rauhallisilla, ylpeillä kasvoilla.

Krekinkin valtasi pelko, huolimatta hänen nuoresta rohkeudestaan. Mutta hän koetti kuitenkin näyttää rauhalliselta, heristäen kuuloaan kuten vanhuskin ja tarttuen nuijaansa.

Pohjoisesta, joen yläjuoksun suunnalta kantautui toistaiseksi vielä kaukainen ja epäselvä peloittava melu; toisinaan kuului kauheata karjuntaa.

Lapset hypähtivät pelästyneinä pystyyn. Vanhin käski heidän nopeasti kiipeämään korkeammalle kallion liukasta ja miltei pystysuoraa seinää pitkin, kehoittaen tarttumaan kiinni ja astumaan liituseinästä törrottäville kiville. Lapset tottelivat ja ylempänä olevalle tasanteelle päästyään asettuivat vatsalleen, nuoleksien verille menneitä sormiaan.

Vanhus ei voinut seurata heitä. Hän jäi kallionkielekkeen alle. Krek kieltäytyi jättämästä häntä, kaikista vanhuksen uhkauksista huolimatta.

— Vanhin, — huudahti hän, — sinähän itse sanoit, että meitä uhkaa vaara. Sinä pidät minusta. Ja minä en halua jättää sinua. Me kuolemme tai voitamme yhdessä. Sinä olet voimakas ja peloton. Sinä ryhdyt puolustautumaan, ja minä — jos sieltä on tulossa meille vihamielisiä ihmisiä tai villipetoja — minä tahdon auttaa sinua.

Peloittavat äänet muuttuivat yhä voimakkaammiksi. Se, mikä sai heidät vapisemaan, lähestyi nopeasti.

— Krek, sinulla on nuoret ja hyvät silmät. Kat-

sopas joelle, tuonne pohjoista kohti. Mitä sinä siellä näet?

— Siellä on taivas mustana isoista linnuista. Ne kaartelevat ilmassa. Luultavasti niiden huuto onkin pelästyttänyt meidät.

— Eikö joella näy mitään? Katsopas vielä kerran. Linnut kaartelevat joen yläpuolella. Siis ne seuraavat jotakin jokea pitkin uivaa saalista, odotellen aikaa, jolloin voi hyökätä sen kimppuun. Mutta mikä se karjuu noin kauheasti? Linnut eivät voi noin äännellä. Annahan, kun minä nostan sinua — katsopas vielä kerran.

Mutta Vanhimman käsien varastakaan Krek ei nähnyt mitään erikoista.

— Entä mitä te, pojat, näette sieltä ylhäältä? — huudahti vanhus lapsille, jotka loikoivat kalliolla hänen päänsä yläpuolella. — Puhu sinä, Ryg!

— Me näemme, vastasi isokorvainen poika, — me näemme tuolla kaukana, veden keskellä jotakin mustaa valkoisella lautalla. Mutta me emme tiedä, mitä se on. Tuo musta möhkäle liikkuu.

— Hyvä on, Ryg! Eikö se ole musta, leveäsarvinen härkä? Ne ovat harvinaisia näillä paikoin, mutta toisinaan niitä vielä sattuu kohtaamaan.

— Ei, tämä hirviö on isompi kuin leveäsarvinen härkä, — huudahti Ryg.

— Vanhin! — huudahti lopulta Hel, — nyt minä näen: siellä ei olekaan yksi, vaan kaksi mustaa möhkälettä ja valkoinen lautta on muuttunut paikatellen punaiseksi.

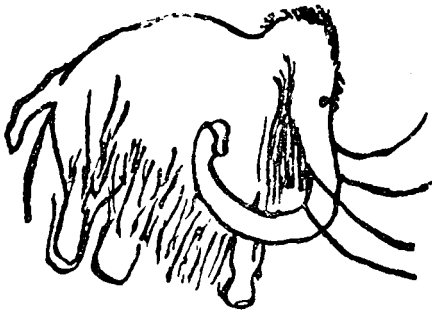
— Nyt näen minäkin! Minäkin näen, isä! — huudahti Krek kalveten ja kauttaaltaan vavisten. — Siellä on kaksi suunnattoman isoa petoa. Isä! Ne ovat jäälautalla, joka on isompi kuin koko meidän

luolamme. Ne ovat paikallaan. Vanhin! Jäälautta on heti meidän lähellämme... Katso, katso...

Vanhin laski Krekin maahan ja suuntasi katseensa lainehtivalle joelle.

Ja hän näki sellaista, mikä täytti hänen mielensä jäätävällä kauhulla, huolimatta siitä, että hän oli hyvin rohkea ja halveksi kuolemaa. Krek ja toiset pojat itkivät ja vapisivat pelosta.

Mammutti. Esihistoriallisen ihmisen piirros.

Kuohuvilla aalloilla, joiden humina yhtyi lukemattomien lintujen äänekkäseen kirkunaan, kiiti mahdottoman paksu ja laaja jäälautta. Jäälauttaa joka puolelta ympäröivät nykyään jo sukupuuttoon

kuolleet vesikäärmeet sekä krokotiilit. Aalloilla pyörivä jäälautta kuljetti niiden aikojen jättiläismäistä norsua — suunnattoman isoa, pitkäharjaista mammuttia. Mammutin takajalat olivat takeruneet jäälautan rakoon, ikäänkuin satimeen.

Hirviö seiso miltei pystyssä takajaloillaan; väärät torahampaat törröttivät ylös, ja maston tavoin pystyssä olevasta kärsästä syöksyi ilmaan verisuihku. Koko mammutin ruumis oli veren vallassa, jota vuoti myöskin sen haavoitetusta mahasta, ja peto ärjyi ja karjui. Ja sen rinnalla virui suunnaton, karvainen sarvikuono, joka oli sarvellaan lävistänyt mammutin vatsan. Se virui liikkumattomana ja äänettömänä — se oli jo kuollut.

Jäälautan kulkiessa Vanhimman ohi mammutti kaatui voitetun vihollisen päälle päästään ilmoille viimeisen huudon.

Tuntui niinkuin maa olisi järähtänyt tästä huudosta, ja kaiku kauan toisteli sitä. Tämän huudon pelästyttämät veden ja ilman pedot pysähtyivät vähäksi aikaa, lakaten takaa-ajostaan.

Mutta sitten ne uudestaan hyökkäsivät jäälautan kimppuun, jolla nyt virui kaksi suunnatonta raatoa. Villilinnut laskeutuivat haaskalle ja krokotiilit kiipesivät lautalle, joka jatkoi matkaansa etäisyyttä kohti.

Kun lautta oli häipynyt näkyvistä, pyyhki vanhus kädellään hien peittämiä ankaria kasvojaan ja kutsui seuralaisensa alas.

Hampaitaan kalisuttaen ja vapisevin jaloin laskeutuivat pojat vanhuksen luo, jonka kädestä Krek yhä piti kiinni.

Eletyn järkytyksen jälkeen oli vaikea ryhtyä suunniteltuun työhön. Piikiviaseiden valmistamisen oppitunti lykättiin tuonnemmaksi ja kaikki lähtivät synkkinä ja arastelevina kulkemaan kotiluolaan kohti.

Lapset kääntyivät tuon tuostakin katsomaan taakseen. Toisinaan he olivat kuulevinaan lentävien lintujen synnyttämän äänen, toisinaan heistä tuntui, että heidän perässään kiirehti yksi niistä ahnaista pedoista, jotka seurasivat kuollutta mammuttia ja sarvikuonoa.

Mutta vähitellen he rauhoittuivat, ja Krek kuis-kasi hymyillen Rygin korvaan:

— Ogo oli aamusella pahoillaan, kun ei päässyt meidän mukamme. Mutta iltasella hän taitaa olla illoissaan, että hänen täytyi jäädä tulen hoitajaksi, — hänen ei ainakaan tarvinnut kokea meidän kauhuanne.

Mutta Ryg pudisti päätään ja vastasi:

— Ogo on rohkea. Ehkä hän päinvastoin tulee olemaan pahoillaan, ettei nähnyt sitä, mitä me saimme nähdä.

III

Ikuinen vihollinen

Lapset saapuivat illaksi onnellisesti kotiin.

Kauhean seikkailun jälkeen, jonka kertominen saattoi äidit vapisemaan ja Makin ja Onin itkemään, — näytti kurja ja savuinen kotiluola ihanalta.

Päästyään suojaan vaaroilta he tunsivat itsensä täällä täysin onnellisiksi, sillä heidän lähellään olivat äidit, jotka olivat ruokkineet heitä maidollaan, ympärillä kohoilivat lujat kiviseinät, ja suuri, hyvä ystävä — tuli — hyväili heitä lämmöllään.

Vaikka tuli voittaakin kylmyyden ja peloittaa petoja, niin se on kuitenkin voimaton suojelemaan luolan asukkaita toisen, kuolettavan vihollisen hyökkäyksiltä, joka ikuisesti vaanii heitä ja joka kaikista tappioistaan huolimatta hyökkää yhä uudelleen ja aina entistä vihaisempänä.

Tämä alituinen vihollinen, joka on aina varuillaan ja kostaa kauheasti, jos luolan asukkaat laiskuutensa tai huolimattomuutensa takia, tai sen takia ettei heillä ole keinoja vastustaa sitä, lakkaavat taistelemasta sitä vastaan, tämä ikuinen vihollinen on aina ja kaikkina aikoina ollut elämän vihollinen.

Tämä vihollinen, joka vielä meidän päivinämme jatkaa hyökkäyksiään ja tappaa ihmisiä tuhansittain, on — nälkä.

On jo kulunut neljä pitkää päivää siitä, kun lapset palasivat luolaan, mutta vaarit ja isät, jotka

hankkivat ruokaa koko tälle suunnattomalle perheelle, eivät vielääkään olleet palanneet metsältä.

Ovatkohan he kokeneisuudesta huolimatta eksyneet metsään? Tai ehkä heidän etsimisensä oli ollut turhaa ja he epätoivoissaan jatkoivat metsässä kuljeksimistaan? Ei kukaan voinut vastata näihin kysymyksiin. Tosin sekä Vanhin, lapset että naiset olivat tottuneet tällaisiin miesten kauan kestäviin metsästysretkiin. Heidän takiaan ei olisi kovinkaan oltu levottomia, sillä kaikki olivat vakuutettuja heidän voimastaan, viekkaudestaan ja kekseliäisyydestään, jos vain luolaan jääneillä olisi ollut tarpeeksi ravintoa.

Historiantakaisilla ihmisillä ei tällaisten pitkien, väsyttävien odottamisten aikana kärsinyt sydän, vaan vatsa.

Viime metsästyksestä jäänyt, vähäinen ja puoliiksi pilaantunut hirvenlihakimpale syötiin jo ensi päivinä.

Lihaa ei enää ollut yhtään, ei edes pilaantunutakaan; täytyi ryhtyä syömään tuoreimpia niistä eläinten nahkoista, jotka oli varattu vaatteiksi.

Naiset aseistautuivat litteiden piikivien pitkulaisilla palasilla, joiden reunat oli hakattu särmikkäiksi, niin että niistä oli tullut hyviä kaapimisaseita. Näillä kaapimilla naiset raaputtivat pois karvat ja eroltivat nahkassa olevat suonet. Sitten he leikkelivät tällä tavoin valmistetut nahkat pieniksi palasiksi. Näitä paikoitellen veren tahrimia palasia liuotetaan vedessä ja sitten keitetään niin kauan kunnes nahka muuttuu sakeaksi tahmeaksi puuroksi. Tämä puuro tullaan ahneudella syömään.

Tämän keittonsa naiset keittivät ilman pataa. Alkuh ihmisillä ei moiden vuosisatojen aikana ollut mi-

tään käsitystä saviastioista. He keittivät vettä puun kuoresta taitavasti palmikoidussa säkissä. Tätä säkkiä ei tietenkään voitu asettaa tulisille hiilille, ja ihmiset heittivät veteen punaisiksi kuumennettuja kiviä. Tällä tavoin vesi kuumeni, mutta muuttui likaiseksi ja tuhkasta sameaksi.

Juurikkaita, joita me nyt syömme ei niinä aikoina ollut lainkaan tai ei niitä tunnettu. Joka tapauksessa niitä ei ollut sellaisessa muodossa kuin me nyt tunnemme ne. Ne muuttuivat näin isoiksi ja saivat nykyisen makunsa vasta erilaisten keinotekoisien viljelysmenetelmien avulla. Mutta tämä villen kasvien juurten muuttuminen meidän aikamme tarhakasveiksi vaati monia vuosisatoja.

Äidit valmistivat tuota tahmeaa puuroa ja omat kärsimyksensä unohtaen kuuntelivat lämpimään tuhkaan asettautuneiden lastensa heikkoja valituksia.

Muutamat kasvien juuret, jotka oli vaivalla kaitettu jäätyneestä maasta, tulivat pian syödyiksi.

Hel oli eilen tuonut pyydystämänsä kalan. Tämä saalis tunnustettiin erinomaiseksi, se jaettiin heti ja kirjaimellisesti pureskelematta nieltiin, kalaa ei edes ruvettu paistamaan hiilillä. Mutta kala oli pieni ja nälkäisiä suita paljon. Jokainen sai vain yhden suupalan.

Silloin Vanhin päätti antaa jokaiselle jotakin työtä, saadakseen sen avulla johdetuksi kärsivien huomion pois kauheasta nälästä vatsassa.

Luolan ilma oli kauheata. Mahdollisesti vain eskimoiden lumen alla olevan majan ilma yön jälkeen voi antaa käsityksen ilettävästä hajusta, joka vallitsi alkuilimisten luolassa.

Krekin asunto muistutti laajaa, miltei pyöreää, holvikattoista kellaria. Sen oli vesi aikoinaan kai-

vanut pehmeään kivilajiin. Tämä luola yhdistyi käytävillä toisiin, pienempiin luoliin. Sen kivikatosta riippui kaikkialla tippukivipuikkoja, jotka muistuttivat valkeita, teräviä jääpuikkoja. Tämän päähuoneen virkaa toimittavan luolan seinävierille, likaiselle, kaikenlaisten jätteiden peittämälle maalattialle oli kasattu kuivia lehtiä, ja sammalia, joiden päälle oli sinne tänne heitetty eläinten vuotia. Ne olivat perheen vuoteita.

Luolan keskellä on iso kasa tuhkaa ja sammuneita hiillä. Tuhka on ulompana vain hiukan lämmintä ja tuli säilyy vain kasan keskellä. Sieltä leiskuu heikkoja tulenliekkejä, joihin Krek — hän on tänään tulen hoitaja — heittelee kuivia risuja.

Nuotion tuhkaan ja hiiliin on sekoittunut ruoan jätteitä ja luita, jotka on halkaistu ja joista on otettu ydin pois sen jälkeen, kun ne ensin on jyrskitty aivan puhtaiksi. Siinä on myöskin petäjän käpyjä, kaikenlaisia hiiltyneitä näkinkenkiä, pyöreitä kiviä, pureskeltua puun kuorta, kalan ruotoja, hampaita, eri muotoisia piikiven kappaleita.

Nämä luun kappaleet ovat jätteitä veitsistä ja toisista aseista, jotka ovat käyneet kelvottomiksi — mikä sattuu hyvin usein, sillä tällaiset aseet eivät ole lainkaan lujia.

Keittiön ja ruokapöydän virkaa toimittavan nuotiopaikan ympärillä kyykkysillään istuvat villit ihmiset eivät osanneet aavistaakaan, että joskus heidän astioittensa sirpaleita ja heidän tylsistyneitä tai katkeilleita aseitaan, jotka meille nykyään kertovat, miten he aikoinaan elivät ja mitä osasivat tehdä, tullaan huolellisesti keräämään, ostamaan miltei painostaan kultaa ja asettamaan näytteille museoiden suurenmoisiin saleihin.

He, nuo muinaiset villit eivät tietenkään voineet aavistaakaan, että heidän paikatellen säilyneitten aseittensa ja töittensä jäännökset tulevat joskus olemaan heidän puutteellisen elämänsä todistuskappaleina.

Huonekalustoa ei luolassa ollut lainkaan. Talousvälineistä mainitsemme: muutamia ruoaksi kelpaavien etanain kuoria, muutamia puun kuoresta ja kaisloista punottuja säkkejä ja myöskin muutamia vanhoja puukuppeja, jotka siirtyivät perintönä polveita polvelle. Ne olivat kookospähkinän kuoren puolikkaita. Nyt ei kookospalmuja enää näillä seuduilla kasvanut.

Mutta sitä enemmän oli aseita, koko lailla kauheita niiden aikojen aseiksi, vaikka ne olivatkin hyvin kömpelösti valmistettuja. Luolassa oli paljon käyttökelpoisia ja kelvottomia keihäitä, heittokeihäitä ja nuolia, ja kaikki ne oli varustettu kiviterillä, jotka oli kiinnitetty joko kasviliimalla, tervalla tai eläinten jänteillä. Oli myöskin paljon luutikareita, hirvensarvien kappaleita, härkien ja hirvien kokonaisia sarvia, nuijia, kankia, joihin oli kiinnitetty petojen hampaita, varrettomia kivikirveitä, kaikenkokoisia piikiviveitsiä ja lopuksi pyöreitä kiviä linkoja varten.

Kotieläimiä ei ollut tulen luona eikä lapsien keskuudessa — ei kissaa eikä koiraa, ei kanaa eikä hevosta. Ihminen ei silloin vielä ollut kesyttänyt villieläimiä mukavuudekseen, saadakseen ilman voimien haaskausta sitä ravintoa, jota me saamme kotieläimistä, ja sitä apua työssä ja metsästyksessä, jota meille antavat hevoset ja koirat.

Hevosia kylläkin käytettiin ruoaksi, — tai oikeastaan ei hevosia, vaan niitä nyt jo maan pinnalta

sukupuuttoon hävinneitä nelijalkaisia, jotka olivat meidän hevosemme ja aasimme esivanhempia.

Krek ja hänen veljensä eivät olleet milloinkaan nähneet ja maistaneet lehmän tai vuohen maitoa. Eikä kukaan niinä aikoina ollut nähnyt eikä tiennyt, mitä merkitsee rukiin tai ohran tähkä. Ei edes Vanhinkaan. Tosin saattaa olla, että Vanhin oli retkilään joskus sattunut löytämään tasangolla korkeita, hänelle tuntemattomia kasveja, joiden tähkiä hän hieroi kämmeniensä välissä, maistoi niiden jyviä ja huomasi ne maukkaiksi. Mahdollisesti hän sanoi keksinnöstään seuralaisilleenkin ja hekin seurasivat hänen esimerkkiään.

Mutta tarvittiin vielä lukemattomia vuosisatoja, ennenkuin hänen jälkeläisensä lopulta tulivat kokeuksensa kautta ajatelleeksi, että on koottava näiden korkeiden kasvien siemeniä, kuljetettava ne lähemmäksi asuntoa, kylvettävä ja koottava enemmän näitä maukkaita ja ravitsevia jyviä.

Parhaimpinaan päivinä ei Krekin asunnossa ollut mitään, mikä olisi muistuttanut jostain viljakasvista valmistettua leipää tai puuroa, ja niinä päivinä, joista me nyt kerromme, luolan asukkaat olivat niin nälissään, että ryhtyivät jyrsimään jo aikaisemmin jyrsitettyjä ja tuhkaan heitettyjä luita. Vanhin antoi määräyksen, että Ryg-Isokorva keräisi nämä puhtaksi jyrsitetyt luut ja hienontaisi ne kiven syvennyksessä. Kun tämä tumma jauhe oli valmis, niin Ryg ryhtyi kivikaapimella kaapimaan Ogon tuomien sananjalkojen vesain kitkerää, hiiltynyttä kuorta.

Valittelematta kärsivät tytöt — Mab ja On saivat tehtäväkseen paikata vaatteiden asemesta käytettäviä rikkinäisiä vuotia.

Tomen heistä teki vuotien rikkinäisiin reunoihin

reikiä luisella naskalilla ja toinen pujotti näihin reikiin langan asemesta eläinten jänteitä verrattain ohuen luisen neulan avulla, joka muistutti meidän parsinneulojamme. Tämä vaikea ja hidas työ otti kaiken heidän huomionsa ja pakotti unohtamaan pitkällisen nälän aiheuttamat vatsanväenteet.

Toiset lapset korjasivat aseita ja opettelivat käyttämään hyväkseen kaikki pienimmätkin piikiven kappaleet, valmistuen niistä nuolenpäitä.

Ogo oli kylmästä säästä huolimatta lähetetty etsimään pähkinöitä, jotka mahdollisesti olivat säästyneet metsien pieniltä jyräjöiltä. Tämä oli hyvin epäkiltollista työtä, sillä talvisin, kun maa on jäässä, nälkäiset villisiat myöskin kulkevat tammenpähkinöiden haussa ja saattavat muuttua ihmiselle vaaralliseksi kilpailijoiksi.

Mutta Ogo ei pelännyt kohdata niitä. Hän on yhtä hyvä kiipeämään puihin kuin hänen ystävänsä Krek, ja kykenee silmänräpäyksessä pääsemään oksille, kun vaara uhkaa.

Ryg-Isokorva tuon tuostakin menee katsomaan Ogoa. Hän kulkee luolan edustalta kukkulan laelle johtavaa polkua ja kaukaa pientä veljeään rohkaisien samalla kuuntelee tuulen tuomia ääniä.

Hän on jo kuunnellut ainakin kaksikymmentä kertaa, mutta ei vain kuule lähestyvän joukon askelten toivottua töminää, jonka sammal saattaa sitaipaitsi tukahduttaa. Hän palaa alakuloisena luolaan ja ryhtyy taas kaapimaan kasvien juuria.

Päivä kallistuu yhä enemmän loppuaan kohti, ja toivo metsästäjien näkemisestä tänään heikkenee heikkenemistään.

Vähitellen kaikkien mielet valtaa tylsä, synkkä epätoivo. Karkoittaakseen tällaisen mielentilan Van-

hin käskee kaikkien suoriutua matkalle ja lähteä ennen yön tuloa vielä kerran etsiskelemään ravintoa kukkulan laelta, etelään päin luolasta.

Ehkä hänen ja äitien johdolla lapset pikemmin kuin tähän asti löytävät jotain, ehkä pikemmin saavat jotain syötäväksi kelpaavaa, kuten puiden liimaa tai talveksi puiden kuoren alle kätkeytyneitä hyönteisten toukkia, jotka lasten yksinään etsiessä saattoivat jäädä huomaamatta joko siksi, etteivät lapset tunteneet niitä tai ettei heillä ollut kokemusta niiden etsimisessä.

Kaikki tottelevat mielellään, jopa tuntien jonkinlaista toivoakin sydämessään.

Naiset ottavat voimakkaisiin, jäntereisiin käsiinsä aseet, lapset tarttuvat sauvoihinsa ja kaikki astuvat ulos.

Vain Krek yksinään jää istumaan tulen ääreen, jota hänen on tänään hoidettava iltaan asti.

Hän odottelee, että palaisi pieni Ogo, joka on kylmyydestä ja lumesta huolimatta etsimässä puoliksi mädänneitä terhoja, joista eivät edes metsän eläimetkään enää välitä.

IV

Velvollisuus ja nälkä

Krek oli jo pitkän aikaa yksinään istunut kyykky-sillään nuotion ääressä, huolellisesti hoidellen tulta ja samalla pyydystellen ilettäviä loiseläimiä, jotka juoksentelivat hänen ihoaan pitkin. Yht'äkkiä hän kuuli nopeita, kevyitä askeleita kivillä ja raakunkuorilla luolan edustalla.

Krek käänsi päätään ja näki Ogon, joka silmät

loistavina ja hengästyneenä juoksi hänen luokseen, pitäen hännästä jotain ison, tumman rotan tapaista eläintä.

Se oli sopuli, jonka jälkeläisiä ovat kaikki vielä nykyäänkin Siperian tasangoilla elävät sopullt.

— Katsohan, minä tapoin sen, — huusi Ogo. — minä itse!

Ja hän jatkoi vilkkaasti, heittäen eläimen veljensä jalkoihin, innostuksessaan huomaamatta, että Krek oli yksin luolassa:

— Lähtekää kaikki minun perässäni! Nyt heti! Niitä on vielä paljon tuolla ylhäällä. Ne juoksentelvat liian nopeasti minuun verraten. Mutta jos me menemme kaikki yhdessä, niin me saamme niitä hyvin paljon ja saamme tänä iltana kylläksemme syödä. Nopeammin!

— Älä huuda noin äänekkäästi, pikkunen, etkö näe, että kaikki ovat lähteneet metsälle, — vastasi Krek. — Vain minä olen yksin jäänyt. Oletko sinä tullut sokeaksi, kun et huomaa?

Ogo katsahti ympärilleen ja tuli vakuutetuksi, että veli puhui totta. Tämä sai hänet nolostumaan. Hän odotti näkevänsä yleisen ilon, saavansa ihailevia kiitoksia vanhemmilta veljiltään ja yksinpä Vanhimmaltakin. Ja nyt, tuollaisen juhlallisen vastaanoton asemesta hän sai kuunnella kylmiä, miltei ivallisia sanoja!

Mutta hän selvisi nopeasti tästä odottamattomasta iskusta ja ryhtyi kiirehtien ja läkähdellen kuvailemaan, miten nyt niin helpolla voitaisiin saada ravintoa kaikille — tarvitsi vain nousta ylätasangolle, tammimetsän laitaan. Krek käsitti, miten tärkeä Ogon löytö oli perheelle. Hän hypähti nopeasti seisomaan innostuksen ja jalomielisyyden vallassa.

— Nopeammin! — huudahti hän. — Juoskaamme!

Hänet samoin kuin veljensäkin valtasi yht'äkkiä toivo tuoda luolaan runsaasti ravintoa kaikille ja vielä juuri nyt, tällaisen synkän epätoivon päivänä. Hän sieppasi käteensä raskaan sauvan ja ryntäsi veljensä perässä.

Mutta silloin hän muisti tulen, joka oli jätetty hänen hoidettavakseen ja jonka hän nyt aikoi jättää. Ja hän pysähtyi ajattelevaisena.

— Tule jo, — huudahti Ogo luolan ulkopuolelta. — Tule tai me myöhästymme. Niitä oli vain pieni lauma, ne hyppivät ja juoksentelivat Kolmen kuolleen petäjän luona. Me vielä saavutamme ne siellä, jos kiirehdimme, sillä minä tulin tänne juoksujalkaa.

— Entä tuli, Ogo! — huudahti Krek. — Katso, äsken se räiskyi niin iloisesti, mutta nyt on jo sammumaisillaan: sehän on myös nälissään!

— Anna sille syötävää, — vastasi lapsi. — Anna sille enemmän syötävää. Mehän emme viivy siellä kauan. Se ei ehdi syödä kaikkea, kun me jo tulemme takaisin.

— Niinkö luulet, Ogo?

— Tietysti. Mehän menemme vain Kolmelle kuolleelle petäjälle asti. Me tulemme pian takaisin. Me kahden tuomme suuren varaston ruokaa.

Kuunnellen veljensä vakuutteluja, jotka olivat niin viekottelevia nälän raatelemalle vatsalle, Krek seiso i epäröivänä ja ajatteli: jos tuleen heittää enemmän oksia, niin se ei ehkä sammukaan, etenkin kun hän poistuu vain vähäksi aikaa. Sitäpaitsi hän ajatteli, että vain tämä pieni velvollisuutensa rikkominen voi yksin pelastaa hänet toisesta rikoksesta, joka oli hänen mielestään myöskin hyvin vakava: hänellä ei

ollut oikeutta jättää hankkimatta perheelle ruokaa, jonka odottamattomasta ilmaantumisesta Ogo oli tuonut tiedon.

Oman nälkensä ja koko perheen nälän ajama lapsi päätti lopulta valita kahdesta pahasta hänen mielestään pienimmän, jonka avulla hän niin pian voi voittaa koko luolan asukkaiden nälän.

Ja heitettyään tuleen risuja hän kahdella harppauksella saavutti Ogon. Sitten he yhdessä riensivät kukkulan laelle. Siellä he suuntasivat kulkunsa Kolmen kuolleen petäjän aukeamalle.

Saavuttuaan kolmen suunnattoman petäjän luo, jotka jo aikoja sitten kuivuneina kohottelivat ylös kuoretomia oksiaan kuin jättiläiseläinten luita, pojat huomasivat, että sananjalat ja korkea keltainen ruoho petäjien luona huojui nopeassa tahdissa. Se tuntui omituiselta, sillä ilma oli aivan tyyni.

— Siinä ne nyt ovat! — kuiskasi Ogo vavisten kiihtymyksestä. — Meidän on hyökättävä niiden kimppuun, ennenkuin ne huomaavat meidät. Ruoho huojuu niiden liikkeistä.

Molemmat veljekset hyökkäsivät eteenpäin sauvat kohotettuina ja muutamalla hypyllä olivat eläinten keskellä, jotka äänettömästi liikkuivat ruohistossa. Samassa he ryhtyivät antamaan iskuja vasemmalle ja oikealle, ajatellen vain sitä, miten saisivat hankituksi enemmän ravintoa.

Sillä aikaa, kun veljekset olivat kiintyneet turvattomien eläinten säälimättömään tuhoamiseen, alkoi kauempaa kuulua toisten, paljon vaarallisempien ja kookkaampien eläinten huutoja.

Samanaikaisesti Krekin ja Ogon päitten yläpuolelta alkoi kuulua tuhansien petolintujen voimakasta kirkumista.

Hengästyneinä ja vaivoin käsiään liikutellen veljekset lakkasivat hetkeksi työstään, kuunnellakseen joka suunnalta kantautuvia kirkumisia ja huutoja.

Katsahdettuaan sille suunnalle tasankoa, josta heidän korviinsa kantautui yhä voimistuva lakkaamaton humu, he huomasivat, että sopulien lauma, jonka keskelle he olivat joutuneet, oli kasvanut sanomattoman suureksi. Äsken heidän ympärillään oli ollut vain satakunta eläintä, mutta nyt niitä oli kymmeniä tuhansia. Minne hyvänsä he loivatkaan katseensa, niin kaikkialla he näkivät, miten ruoho huojui ja aaltoili kuin meren pinta.

Silloin Krek ja Ogo käsittivät — sillä he olivat joskus aikaisemmin sattuneet kuulemaan siitä, — että he olivat joutuneet muuttavien sopulien laumaan. Etelän ja pohjolan aroilla vielä nytkin toisinaan tapahtuu tällaisia sopulien vaelluksia, ja silloin ei mikään este voi niitä pysähdyttää eikä pakottaa muuttamaan kulkunsa suuntaa. Ne uivat jokien poikki ja peittävät lukemattomilla laumoillaan äärettömiä aloja maata.

Krek ja Ogo olivat omituisessa, jopa vaarallisessa asemassa. Ensimmäisten minuuttien kiihtymyksen tilalle oli tullut väsymys ja pelokas ihmetely. Pojat käsittivät, tosin liian myöhään, millaisen varomattomuuden he olivat tehneet hyökätessään vaeltavien sopulien laumaan, jonka aallot yhä vyöryivät ja vyöryivät, ympäröiden nyt heidät jo joka puolelta. Eläimet, jotka olivat ensin hyökänneet pois heidän luotaan, ahtautuivat nyt aivan lähelle ja kuhisivat heidän jaloissaan, sillä ensimmäiset eivät voineet pysähtyä takaa tulevien voimakkaan painon edessä. Sopulit takertuivat poikien jalkoihin, ja he koettivat pelastua niistä hypähtelemällä sinne ja

tänne. Mutta jo ensi hyppyjen aikana tuhansien pienten eläinten hyökkäys oli kaataa lapset jaloiltaan.

Pojat seisahtuivat, sillä kaatuminen merkitsi kuolemaa, kauheaa kuolemaa. Heidät tukehduttaisi ja raatelisi tämä lakkaamattomana virtaava sopulien launa tai sitten he joutuisivat tätä jyr sijäin launaa seuraavien villipetojen ja petolintujen syötäväksi.

Tällä kauhealla hetkellä Krek huomasi kuolleet petäjät, joiden lähelle he olivat onneksi pakoyrityksiensä aikana saapuneet.

Puihin saattoi helposti päästä oksia myöten, jotka muodostivat ikäänkuin tikapuut; sitäpaitsi molemmat pojat olivat hyviä kiipeämään.

Ja väsymyksestään ja eläinten pureksimisesta huolimatta pojat ryhtyivät jakelemaan iskuja saivoillaan, avaten näin itselleen jonkinlaisen tien, joka meni umpeen heti heidän perässään.

Lopuksi he pääsivät petäjien juurelle, ja totuttuaan Ogon selkäänsä Krek kiipesi ketterästi puuhun.

Krek asetti Ogon eräälle hyvin huolellisesti ja korkealla olevalle oksalle ja vielä kauhusta väristen ryhtyi tarkastelemaan tasankoa.

Kaikkiällä, niin kauas kuin silmä kantoi, näytti maa olevan elävä ja se oli mustien ja harmaiden sopulien peitossa.

Kuloruohosta ei enää ollut jälkeäkään. Ensimmäiset laumat olivat syöneet sen.

Sopulien kauhea vaellus ei näyttänyt lakkaavan ja uhkasi kestää myöhäiseen yöhön. Vilusta ja pelosta puolikuollut Ogo puristautui veljeään vasten.

Mutta Krek, turvaan päästyään, sai nopeasti mielenmalttinsa takaisin ja koetti sauvallaan karkoittaa lintuja, jotka väsymyksestä tai saalista vainuten las-

keutuivat kuivuneen petäjän oksille ja sekunniksi istuutuivat sadoittain heidän viereensä, huumaten lapsia. huudoillaan.

Ennen yön tuloa tasangon ylle laskeutui jäätävä sumu. Se oli lasten onneksi; ilman sitä lapset olisi varmaankin huomannut suunnaton karhu, jonka mustan hahmon he näkivät laskevan auringon valaiseman sumuverhon läpi.

Tosin vaeitavien sopulien suunnattoman lauman yllättämä karhu lienee itsekin, suuresta voimastaan huolimatta, joutunut aikamoiseen pulaan, sillä se hypähteli ja päästeli valittelevia mörähdyksiä.

— Veli, — sanoi Krek, — meidän ei ole ajattelemistakaan palata luolaan tänä iltana. Minä en enää näe mitään, mutta kuulen yhä samaa humua. Se merkitsee, että sopulit jatkavat kulkuaan. Meidän on tässä odotettava aamua.

— Mitäpä tuosta, odotetaan aamua, — vastasi pieni Ogo päättäväisesti. — Sinun sylissäsi minun ei ole kylmä eikä pelota, enkä minä ole edes nälissäni.

— Nuku, — vastasi Krek, — minä vartioin.

Ja lapsen nukkuessa Krek hirveä epätoivo sydämessään ajatteli tulta, ahnasta tulta, jolle hän oli jättänyt niin vähän ruokaa ja joka nyt oli varmasti sammunut hänen takiaan, — sammunut, ennenkuin Vanhin ja äidit ehtivät palata luolaan.

V

Tuli sammui

Sillä aikaa, kun Krek veljineen koetti pelastua vaeltavien sopulien miljoonaisesta laumasta, Vanhin, naiset ja lapset etsivät eteläisessä metsässä toukkia ja kovakuoriaisia puiden kuorten alta ja mätänevien

puiden ontoista rungoista, niinkuin tekevät vieläkin Austraalian villiheimot. He etsivät myöskin puulimaa, jota valui vikaantuneiden puiden kuorta pitkin.

He olivat juuri alkaneet kerätä maassa olevia kuivia pyökkipuun hedelmiä, ja Vanhin oli sallinut lasten syödä niitä heti löydettyään, että he olisivat saaneet vaikka hiukan petetyksi heitä yhä julmemmin raatelevaa nälkää, kun jostakin hyvin kaukaa, sumuisesta etäisyydestä, nyt lehdettöminä seisovien puiden keskeltä kantautui paljaiden jalkojen tukahtunut töminä sammaleiseen maahan.

Asettaen sormen suulle Vanhin kehoitti toisia olemaan hiljaa, mutta itse ryhtyi kuuntelemaan.

Ensin hänen kasvonsa kuvastivat levottomuutta, mutta sitten ne kirkastuivat.

Ryg-Isokorva kävi pitkäkseen ja painaen korvaansa maahan ryhtyi myös kuuntelemaan.

— Mitä sinä kuulet, Ryg? — kysyi Vanhin.

— On tulossa ihmisiä, Vanhin, hyvin paljon ihmisiä.

— Ne ovat meidän metsästäjämme, lapseni. Rauhoittukaa.

Äitien ja lasten huulilta pääsi iloinen huudahdus, jonka he tosin heti tukahduttivat.

— Kuunnelkaapas! — jatkoi vanhus. — He kulkevat hitaasti ja astuvat raskaasti. Siis heillä on jotain kantamista. Mutta mitä he kantavat? Ehkä haavoitettuja? Tai kantavatko he selässään raskasta saalista? Heti me saamme tietää sen.

Heimon johtajan valtikan varsi.

Mutta askelten kumu yhä läheni ja muuttui joka minuutti yhä selvemmäksi.

Lopulta tuli kaukaa esiin ryhmä ihmisiä.

Naisten tarkat silmät tunsivat heti, että he olivat heidän miehiään ja veljiään. He tiedoittivat siitä Vanhimmalle. Tämän kuultuaan lapset alkoivat hypiä ilosta, mutta Vanhin kehoitti heitä ankarasti seisomaan paikallaan.

Sitten hän yksinään lähti kulkemaan metsältä palaavia miehiä vastaan. pitäen kädessään kohotetuna jotain hirven sarvesta tehtyä päällikön valtikan tapaista. Valtikan norsunluinen varsi oli koristettu puolittain lapsellisilla piirustuksilla.

Metsästäjät toivat vain muutamia kimpaleita nuoren poron lihaa ja puoli hevosta. Riistaa oli vähän — sitä kovin tavoittelivat naapuriheimojen metsästäjät. Nytkin oli täytynyt kestää kahakka näiden naapurien kanssa, mutta he olivat lähteneet heti pakosalie, sillä heitä oli ollut vähemmän ja heidän aseistuksensa huonompi. Vaikka metsästys oli ollutkin huono ja raskas, niin metsästäjät palasivat takaisin menettämättä joukostaan ketään.

Useiden ihossa näkyi kylläkin naarmuja ja kumuja, jaloissa ja käsissä arpia ja hyytynyttä verta. Toiset ontuivat ja liikkuivat hyvin vaivaloisesti, käyttäen kainalosauvan asemesta tukenaan katkaistua puun oksaa.

Kun metsästäjät olivat tulleet niin lähelle, että saattoi kuulla heidän äänensä, kohottivat naiset lapsia käsissään ilmaan ja mitään puhumatta kumarsivat kunnioittavasti miehilleen ja veljilleen.

Hirveästä väsymyksestään huolimatta metsästäjät vastasivat tähän vaiteliaaseen ystävyuden osoi-

tukseen, ja heidän silmissään, joiden katse oli suunnattu lapsiin, vilahti lempeä, lämmin ilme.

Vanhin kertoi saapun ille puutteesta, jossa luolan asukkaat olivat olleet jo neljä päivää.

Silloin päätettiin heti antaa jokaiselle annos tuoretta lihaa ja vasta sen jälkeen mennä luolaan. Loput lihasta päätettiin huomenna paistaa tuhkassa.

Sanottu ja tehty! Osa poronlihasta jaettiin heti annoksiin, mutta ei läheskään samanlaisiin: metsästäjät ottivat itselleen parhaimmat palat, mutta äidit ja lapset ottivat nöyrinä ne palat, jotka heille jätettiin ja istuutuivat annoksineen syrjään, loitommalle miehistä.

Vanhimman annettua merkin kaikki leuat ryhtyivät yhtäaikaa työhön, nopeasti repien ja pureksien veristä ruokaa.

Vanhin otti juhlallisesti vastaan, ikänsä ja heimon keskuudessa hänelle kuuluvan asemansa perusteella, poron mahalaukun sisällyksen, joka oli huolellisesti otettu ulos ja säilytetty häntä varten. Se oli inhoittava puuro puoliksi sulaneesta ruohosta, puuro, jota muuten vielä nytkin pidetään eskimoiden keskuudessa mitä kunniakkaimpana ja erinomaisimpana ruokana.

Vanhus koetti syödä hitaasti, maistellen poikiensa tuomaa omituista ruokaa, mutta heti, kun hän huomasi, ettei häntä pidetä silmällä, ryhtyi työntämään ruokaa suuhunsa yhtä ahnaasti kuin kaikkein ahnain hänen lastenlapsistaan.

Vanhin oli nälissään ja tällä hetkellä antautui kokonaan tyhjän vatsansa täyttämisen miellyttävän tunteen valtaan. Samoin kuin kaikki toisetkin, hän kokonaan unohti ne kaksi, joita ei ollut saapuvilla tässä villissä juhlassa, Krekin ja Ogon.

Kun ruoka oli hävinnyt aterioivien vatsoihin, alkoivat he ajatella luolaan menoa. Ravitut ja väsyneet metsästäjät, samoim kuin heidän kylliksi syöneet perheensäkin, lähtivät uudestaan liikkeelle jo etukäteen nauttien siitä hetkestä, jolloin he asettuvat lepäämään ja vaipuvat raskaaseen uneen lämpimässä tuhkassa tai taljoilla vanhan luolan suojassa, turvattuina ravinnolla päiväksi tai pariaksi.

Alkuhämisten osaksi tuli hyvin harvoin tällaisia huolettomia päiviä, — se oli korkein palkinto ja suurin ilo, josta he osasivat uneksia, sillä heidän oli aina taisteltava joko eläimiä tai luontoa vastaan, voidakseen ylläpitää ja suojella omaansa ja lähimpiensä elämää.

Tällaisina täydellisen toimettomuuden, rauhallisuuden ja täyteläisen vatsan päivinä heidän rasittuneisiin jäseniinsä palasi hukattu voima, heidän älynsä heräsi ja ryhtyi toimimaan, muistellen, vertailen ja käsitellen viime retkillä tehtyjä havaintoja. Tällaisen mietiskelyn ja äkkiä aivoissa välähtäneiden ajatusten avulla keksittiin uusia metsästysmenetelmiä, paranneltiin aseita, etsittiin uusia sanoja, joilla merkittiin ensi kertaa metsissä kohdattuja esineitä ja olentoja.

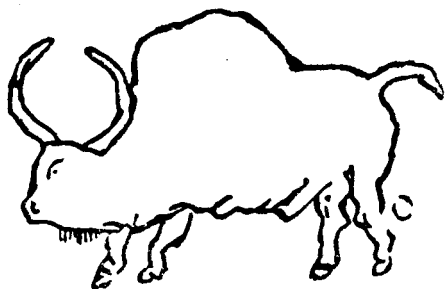
Päät lepäsivät suurten kiihtymyksien hetkillä kokemistaan rasituksista, antautuen rauhalliseen, hitaaseen ja epäselvään ajatteluun, joka usein johti erilaisiin kokeisiin ja yrityksiin luoda jotain uutta. Näitä kokeita toistettiin kärsivällisesti ja ne johtivat usein hyödyllisiin keksintöihin.

Toisinaan metsästäjät, etteivät itse unohtaisi tai saattaakseen lapset muistamaan mitä tuntemattomia eläimiä ja kasveja, joita he olivat sattuneet kohtaamaan kaukaisissa metsissä, koettivat kuvata niitä

kömpelöissä, mutta tarkoissa kuvissa. He piirustivat terävällä kivellä tasaiseen luuhun, litteisiin kiviin tai luolan seinään.

Toiset heistä saavuttivat tässä suuren talturuuden ja osoittautuivat hyviksi taiteilijoiksi ja kärsivällisiksi havaintojen tekijöiksi; nähtävästi kohdattu esine oli tehnyt heihin voimakkaan vaikutuksen.

Niin siis kaikki lähtivät illallisen jälkeen luolaa kohti. He kulkiivat hitaasti, raskain askelin, sillä täytetty vatsa vain vaivalla sulatti ruokaa.

Biisoni. Esihistoriantakaisen ihmisen piirros.

Oli jo yö, kun he saapuivat luolan edustalle. Suureksi hämmästyksekseen he huomasivat, ettei luolan suuta valaisut tavanniukainen punertava valo.

Heidät valtasi kauhu, kun he huomasivat, että odotta-

matta oli kadonnut tämä iloinen, ystävällinen valo, joka oli aina jo kaukaa kutsunut heitä luokseen, kun yö ympäröi heidät kotimatalla.

Joukko pysähtyi kallion juurelle ja miehet ryhtyivät neuvottelemaan.

”Mitä täällä on tapahtunut minun poissaollessani?” — ajatteli Vanhin ja virkkoi hiljaa seuralaisilleen:

— Tänäpä on tulenhoitajana Krek. Tiedoittakaamme hänelle, että me olemme lähellä.

Eräs metsästäjistä otti kaulassaan riippuvan luisen pillin ja vihelsi kimeästi.

Mutta luolasta ei kuulunut minkäänlaista vastausta.

— Siis Krek on kuollut ja samoin myöskin Ogo, — kuiskasi Vanhin, ja hänen ankara sydämensä vavahti. Joku on varmaankin hyökännyt poikien kimppuun. Heidät on tappanut tai vienyt vangiksi jokin meille vihamielinen heimo.

— Ei, — vastasi eräs miehistä, — se ei ole mahdollista: ympäristöllä ei ole liikkunut mitään vieraita joukkoja. Krek ja Ogo ovat yksinkertaisesti nukahtaneet, siinä kaikki.

— Menkäämme silloin luolaan, — virkkoi Vanhin ankarasti. — Me tapaamme heidät nukkumassa. Sellainen huolimattomuus, jos se vain on huolimattomuutta, ansaitsee viipymättömän ja kauhean rangaistuksen.

— Kuolema! Kuolema! — kuului julmistuneita ääniä. — Kuolema, jos meidän onnettomuudeksemme tuli on sammunut!

Nyt vasta metsästäjät tajusivat kaikessa kauheudessaan sen tosiseikan, että on tapahtunut auttamaton onnettomuus, on hävinnyt tuli, heidän uniensa vartija, heidän ystävänsä, jonka ansioilla ei ole rajoja. Ensin he eivät tulleet sitä ajatelleeksi, vaikka huomasivatkin, ettei luolan aukosta punertanut tuttu tuli. Mutta nyt tämä ajatus sai heidät valtoihinsa ja julmasti koski jokaisen sydämeen. Mitä he välittivät kahden lapsen katoamisesta, lapsethan eivät tee työtä, vaan ainoastaan kuluttavat ruokaa. Mutta sensijaan ajatus tulesta, joka tavallisesti niin iloisesti räiskyi luolassa, täytti heidän sydämensä kauhulla ja epätoivolla.

Jos tuli on sammunut, niin heitä myös odottaa kuolema. He tiesivät ja tunsivat sen. Yksinpä pit-

kien retkien aikanakin oli olo ilman tulta tuskallista. Ja jos on totta, että he ovat menettäneet tulen iäksi, niin tuho on aivan varma.

He eivät olleet vielä milloinkaan olleet näin suuressa vaarassa.

Tuli, uskollinen ja kuuma tuli oli elänyt luolassa jo useita vuosia. Ei kukaan enää muistanut, miten ja milloin se oli luolaan tuotu.

Mistä he nyt saavat tulta tämän loppumattoman talven aikana, kun niityn ruoho ja puut, jotka vanhuksien kertomuksien mukaan entisaikoina syttyivät taivaalta singonneesta salamasta, ovat nyt lumen peitossa? Mistä mennä pyytämään kuin armoa, palavaa kekälettä, kun lähimmät ihmisperheet piilottelevat mene ties missä, mahdollisesti itsekin ilman tulta? Ja vaikka heillä lieneekin tuli, niin he eivät varmaankaan suostu jakamaan kenenkään kanssa tätä suunnattoman suuriarvoista aarretta.

— Eteenpäin! — komensi Vanhin.

Luolan asukkaat tiesivät Rygin ja Helin kertomuksista, että joka ilta luolan edustalla kuljeksii mädänneiden ruoanjätteiden ja ihmisten hajun viettotelema lauma isoja hyenoja, ja siksi metsästäjät nousivat portaita pitkin vaiteliaina ja varovasti, keihäät valmiina, hyökätäkseen eläinten kimppuun, jos ne ovat tunkeutuneet luolaan, joka on tänään ensi kertaa aivan pimeänä.

Vaimot ja lapset jäivät kallion juurelle vaiteliaina ja surullisina.

Luola oli tyhjä ja sen seinistä huokui tulijoihin jäätävä kylmyys.

Miehet tutkivat pimeässä asuntoaan; heidän kätensä tunnustelivat nuotion tuhkaa epätoivoisella varovaisuudella. Kasan keskellä se tuntui hiukan lämpimältä.

Hel heittäytyi tuhkaan pitkäkseen ja turhaan puhalteli siihen kohtaan, joka tuntui hänestä lämpimimmältä; hän ei saanut puhalletuksi ilmi yhtäkään kipinää.

Tuli oli sammunut, sammunut lopullisesti, ja lapset olivat poissa.

Tämän kauhean tiedon toi Hel äideille ja lapsille ja käski heidän tulla luolaan. Siellä heitä odottivat kauhean onnettomuuden murtamat metsästäjät.

Lopulta olivat kaikki surun ja kauhun valtaamina kokoontuneet pimeään luolaan. He eivät voineet enää pidättää äänekästä itkua, vaan kaatuivat maahan, siihen, missä olivat seisonet, ja kohta olivat pienet sekä isot vaipuneet raskaaseen uneen.

Vain Vanhin, Ryg-Isokorva ja Hel eivät nukkuneet. Rygin ja Helin huoleksi oli annettu luolan suuaukon vartioiminen aamuun asti.

Vanhin ei voinut nukkua muista syistä. Hän koetti muistella kaikkea, mitä oli aikoinaan kuullut isiltään ja isänisiltään tulen salaperäisestä elämästä ja synnystä, siitä, miten eräät heimot kuulemma osaavat antaa tulelle uudestaan elon, kun se kuolee tulvan aikana tai sammuu tuulen puhalluksesta.

VI

Tuomio

Kun harmaa aamunsarastus oli hajoittanut maata peittäneen pimeyden, aukaisi Krek silmänsä ja hämmästy huomatessaan olevansa puussa. Mutta katsahdettuaan sylissäan nukkuvaan veljeensä, hän nopeasti muisti kaiken ja katsahti heidän allaan leviävälle tasangolle.

Koko näkyvä seutu, aina metsän tummaan laitaan asti, näytti autiolta. Maa oli kaikkialla yhtä yksitoikkoista, ei missään näkynyt yhtäkään ruohon kortta.

Sopulit olivat hävinneet ja niiden mukana myöskin vaara, ainakin toistaiseksi.

Krek herätti veljensä ja molemmat pojat, vilusta aivan kohmettuneina, laskeutuivat maahan.

Molemmat ajattelivat vain sitä, miten pääsisivät mahdollisimman pian luolaan ja saisivat mukanaan runsaan saaliin, voidakseen vaikka sillä saada itselleen armon tahtomattaan pitkistyneen poissaolonsa vuoksi.

Ogo nauroi ja oli huoleton. Mutta Krek tunsu syyllisyytensä ja hänen sydämensä sykki pelokkaasti.

He ottivat maasta kolme pedoilta säilynyttä kuolhatta sopulia ja lähtivät liikkeelle nopein askelin.

Polkua pitkin alas astellessaan Krek lämpeni kulkemisesta, mutta kumminkin tunsu, miten veri hänen suonissaan hyytyi pelosta.

Ryg-Isokorva ensimmäisenä kuuli ja näki luolan ovelta pojat, joita hän piti jo kuolleima, ja kiiruhti Krekiä ja Ogoa vastaan.

Lapset muutamain sanoin selittivät hänelle, mitä heille oli tapahtunut ja miksi he olivat pakotettuja viettämään yönsä puussa.

— Niin, tietysti, — mutisi Ryg, joka oli luonostaan hyväsydäminen: — te luulitte tekevänne sanomattoman suuren palveluksen meille kaikille, ja mitäpä teiltä voi vaatiakaan, teidän olette lapsia. Vanhin olisi tietenkin ottanut kaiken tämän huomioon, mutta tällä aikaa ovat palanneet isät ja heidän vihansa tulee olemaan säälimätön. He löysivät

luolan hyljättynä. Sinä, Krek, unohdit velvollisuutesi, ja tuli sammui! Te olette tuhon omia!

— Ryg! Mitä meille tehdään?

— Teille tehdään samoin kuin poroille ja hevosille, kun ne on ympäröity ja saatu kiinni.

— Meidät tapetaan?

— Sellainen on heimon tapa.

Krek painoi päänsä alas. Ogo alkoi itkeä katkerasti. Molemmat pojat tiesivät aivan hyvin, mitä merkitsee kuolema.

Ryg sääli heitä ja kehoitti heitä pakenemaan.

— Kätkeytykää metsään, kauemmaksi täältä, — puheli hän — kulkekaa päivännousun suunnalle ja joka päivä lyökää teitä ympäröivien puiden runkoihin kolme lyöntiä aamuin, keskipäivisin ja illoin. Minä kuulen teidän merkkinne, löydän teidät ja tuon teille ruokaa sekä vaatteita.

— Paetaan! — virkkoi Ogo, yrittäen saada Krekkin liikkeelle.

— Seis! — kuului yht'äkkiä aivan läheltä Vanhimman ääni.

Kaikki kolme poikaa lysähtivät äkkiä yllätettyinä polvilleen ja ojensivat rukoilevasti kätensä.

— Hel sanoi minulle lasten palaamisesta, — virkkoi vanhus. — Minä lähdin Rygin perässä ja kuulin kaiken, mitä hän teille sanoi ja neuvoi. Nyt on jo myöhäistä noudattaa hänen neuvoaan. Minä olen saanut teidät kiinni. Rangaistuksenne on oikeudenmukainen, te olette sen ansainneet, ettekä vältty siltä. Toiset odottavat teitä. Mennään.

— Vanhin! Armahda meitä! — rukoilivat lapset.

— Ogo ei ole syyllinen, isä, — lisäsi Krek kiihkeästi.

Mutta vanhin ei kuunnellut häntä, vaan jatkoi puhettaan, nyt jo surullinen sävy äänessään.

— Näinkö sinä, Krek, siis vastasit minun toivoni ja minun luottamukseeni sinua kohtaan! Minä ihailin sinun rohkeuttasi, sinun tottelevaisuuttasi, eloisaa, tiedonhaluista älyäsi ja järkevää muistiasi. Minä olisin kasvattanut sinusta metsästäjän, jolla ei olisi ollut vertaista. Mutta mitä sinä teit? Käsitätkö sinä sen? Sinä olet tehnyt mitä inhoittavimman rikoksen. Sinä olet tappanut meidän hyväntekijämme, tulen. Sinä olet tuominnut koko meidän perheemme kuolettavaan kylmyyteen. Ja siksi sinun on kuoltava ennen muita.

— Armahda, isä! Minä sain tietää...

— Minä tiedän, millä sinä aiot puolustautua. Mutta siitä ei kannata edes mainita tällaisen rikoksen rinnalla. Meidän tulemme, kallis ja pyhä tuli on sammunut! Menkää edellä, rikolliset lapset! Älkööt edes meidän omaisemme nähkö teitä sääliävinä pelkureina, joita ei edes kannata kuunnella.

Onnettomat lapset laskeutuivat pamppailevin sydämin sitä samaa polkua pitkin, jota he vasta eilen olivat kulkeneet ylös niin iloisin mielin.

Pelko sai heidät aivan hikoilemaan, mutta luolaan astuttuaan he tunsivat, niinkuin heidän päälleen olisi laskeutunut raskas kylmyys.

Luolassa vallitsi hiljaisuus, vaikka koko heimo oli koolla. Syvä epätoivo painoi kaikkien päitä alas.

Lapset odottivat kuulevansa sadatuksia; he valmistautuivat kestämiään ne koko pienten sydämiensä lujuuudella, mutta sen sijaan... Tämä vaitiolo ja epätoivo tuntuivat heistä kauheammilta kuin julmimmatkin uhkaukset.

Sammuneen nuotion ympärillä istuivat vanhim-

mat, tuon tuostakin kunnioittavasti koskettaen jäähtynyttä tuhkaa, niinkuin kosketetaan kuollutta ystäväää, jonka kuolemaan ei jaksakaan uskoa. Heidän takanaan istuivat kyykkysillään ja liikkumattomina toiset miehet. Heidän tukkansa, joka tavallisesti oli sidottu sykkyrälle päälle, oli nyt syvän surun merkiksi laskettu hajalleen ja riippui epäjärjestyksessä. Monet heistä itkivät.

Eniten Krekiin vaikuttivat miesten poskipäitä pitkin vierivät kyöneleet. Hän tunsi olevansa menynyttä. Ogo vapisi koko ruumiiltaan ja silmillään etsi luolan syvyydestä äitiään, joka oli ruokkinut hänet maidollaan.

Mutta hän ei löytänyt äitiään miesten takana liikkumattomana seisovien naisten ryhmästä.

Silloin hän tarttui veljensä käteen ja sulki silmänsä.

— Tässä he nyt ovat, — virkkoi Vanhin.

Naisten ryhmästä alkoi kuulua pidätettyjä nyyhkytyksiä.

— Puhukoot, me kuuntelemme, — murisi eräs päälliköistä, joka oli Vanhimman jälkeen vanhin.

Krek kertoi vilpittömästi sen, minkä oli jo aikaisemmin kertonut Rygille ja selitti, miksi heidän oli mahdotonta palata luolaan silloin, kun he olisivat tahtoneet. Hän pyysi vanhuksia muistamaan, että he ovat vielä heikkoja ja kokemattomia lapsia.

— Tuli on kuollut, — sanoi Vanhin.

Krek lisäsi hengästyneenä, että poistuessaan luolasta hankkimaan ruokaa, pelastaakseen sillä koko perheen elämän, hän ryhtyi kaikkiin varotoimenpiteisiin, ettei tuli sammuisi.

— Tuli on kuollut! — toistivat miehet synkkinä. — Ja se tulokoon kostetuksi! — huudahtivat he hetimiten jälkeen. — Kiirehtikäämme!

Krek ja Ogo katselivat avuttomina ympärilleen, mutta vihan ja koston huudot yhä voimistuivat.

Lapset koettivat löytää vaikka heikon säälän ilmeen miesten kasvoilla, mutta kaikki nuo kasvot olivat kylmät tai vihaiset. Kaikkien kasvoilla kuvastui järkähtämätön päättäväisyys.

Hel ja Ryg kääntyivät pois. Vanhin peitti kasvonsa käsillään.

Miehistä Vanhimman jälkeen vanhin nousi, lähestyi lapsia ja tartuttuaan heidän käsiinsä huudahti jylisevällä äänellä:

— Vanhimmat ovat päättäneet! Heidän tuomionsa on pantava täytäntöön. Tuli on sammunut! Petturien on myös kuoltava ja kuoltava minun kädestäni! Ja teille, isät, äidit ja meidän heimomme lapset, olkoon heidän kohtalonsa opetuksena.

Mutta kun hän kohotti poikien päiden ylle raskaan kivisen kirveensä, niin Krek, jonka voimat kauhu tuntui kymmenkertaistuttaneen, riistäytyi teiloittajansa käsistä ja heittäytyi polvilleen Vanhimman jalkoihin.

— Isä! — huudahti hän omituisesti soivalla äänellä, joka sai kaikki järkytetyksi. — Tuli on kuollut, ja minä olen sen tappanut — minä olen ansainnut kuoleman; mutta sinä... sinähän tunnet niin paljon salaisuuksia... Sinä olit Fo-muukalaisen ystävä. Hyvä isä, sinähän voit antaa tulelille elämän takaisin. Etkö sinä voi tehdä samaa, jota teki Fo-muukalainen?

— Fo-muukalainen?... Mitä Krek tahtoo sanoa? Mikä on tuo nimi? — mutisi Vanhin hämmästyneenä. — Minä olen unohtanut tuon nimen.

— Isä, Fo-muukalainen, joka on jo siellä, mihin minäkin heti joudun, muistui äkkiä minun mieleeni

ja minä muistin, että hän oli sinun ystäväsi. Siis sinä voit tehdä samaa, mitä hänkin teki.

— Mutta mitä teki Fo-muukalainen? — kysyi Vanhin. — Minä en käsitä, mitä merkitsevät sinun sanasi? Puhu.

Painettuaan kätensä sydämelleen, niinkuin olisi tahtonut hillitä sen rajuja lyöntejä, lapsi kääntyi Vanhimman puoleen ja alkoi puhua:

— Esi-isä! Sinä annoit minulle luvan puhua! Minä muistin Fo-muukalaisen salaisuuden, jota minä en ole enää pitkään aikaan ajatellutkaan. Vasta nyt, en itsekään tiedä miten, minä muistin kaiken, mitä kertoit minulle Fo, kun minä asuin hänen luolassaan ja hoidin häntä hänen sairautensa aikana, niinkuin Vanhin oli käskenyt.

— Mitä Fo-muukalainen kertoi sinulle? Puhu, poika, ja älköön kukaan tohtiko keskeyttää sinua.

— Kerran, Vanhin, — alkoi Krek kertomuksensa, — kun minä kuljeksin Itolia pitkin, jotka ovat meidän luolamme lähellä, minä tavallisuuteni mukaan siirsin kaikki kivet paikoiltaan ottaakseni künni elukat, jotka olivat kätkeytyneet niiden alle. Erään kiven alla, joka oli niin painava, että minä vain vaivoin sain sen siirretyksi, minä näin sellaisia esineitä, joita en ollut milloinkaan vielä tavannut. Minä huudahdin hämmästyksestä. Fo kuuli minun huudahduksemi ja sairaudestaan huolimatta tuli minun luokseni. ”Ne ovat minun, — sanoi hän. — Sinä et saa milloinkaan kertoa siitä, mitä olet nähnyt, tai minä tapan sinut.” Sitten hän lisäsi: ”Kun minun tulee aika lähteä siihen maahan, josta ei koskaan palata, minä jätän nämä esineet Vanhimmalle, joka on ottanut minut heimoonsa. Mutta älköön hänkään toistai-

seksi tietäkö mitään. Ole vaiti, sinä et tule katu-
maan sitä”.

— Fo ei ole milloinkaan puhunut minulle tästä.
Jatka! — huudahti Vanhin.

— Vanhin! Fo-muukalainen sanoi minulle vielä:
”Kun sinä olet keksinyt minun aarteeni, niin tiedä,
minin sitä tarvitaan”. Tämän sanottuaan hän otti
piikiven ja iski siihen pienellä kivellä, joka oli hyvin
painava; hän antoi sen minun käteeni, että minä
tuntisin sen painon. Hän vakuutti, että tämä kivi oli
kerran pudonnut taivaalta suunnattomalla jyrinällä.
Hän iski painavalla kivellä piikiveen ja siitä lensi
kipinöitä. Fo iski nämä kipinät kuivaan sammaleen
ja ryhtyi puhaltamaan. Näyttäytyi liekki. Hän heitti
siihen muutamia risuja, ja tuli, sama tuli, jonka
minä olen tappanut, alkoi elää. Mutta Fo tallasi sen
heti jalallaan ja tuli sammui.

— Krek, etkö sinä valehtele? Tai ehkä sinä olet
nähty nämä ennenkuulumattomat asiat unissasi?

— Ei, isä! Tämän jälkeen Fo sanoi minulle, että
hän voi tahtonsa mukaan synnyttää ja tappaa tulen.
Ja vaikka pieni musta kivi katoaisi tai varastettaisi-
siin, niin sittenkin hän osaa saada tulen elämään toi-
sella tavalla, ja hän heti näytti senkin minulle. Hän
valitsi minun löytämistäni esineistä lyhyen ja lujan
palikan, jonka keskellä oli reikä; sitten istuutui, pani
palikan jalkojensa väliin, asetti reikään toisen pienen
palikan päälle ja ryhtyi nopeasti pyörittämään sitä
kämmeniensä välissä. Kohta reiästä alkoi nousta
savua, ja sitten näyttäytyi tuli, joka taas sytytti kui-
van sammaleen... Tässä kaikki, mitä minä sain
Folta tietää!

Lapsen puhuessa hänen ankarien kuulijainsa kas-
voille oli ilmestynyt jännittyneen tarkkaavaisuuden

ja ihmöttelyn ilme. Ei edes Vanhinkaan voinut tällä kertaa pidättää mielenliikutustaan ja säilyttää rauhallista ilmettään.

Lapsi vaikenä. Vanhin huokasi ja virkkoi kuin itsekseen puhellen:

— Krek, minun sydämeni sykkii ilosta ja toivosta. Fo-muukalainen kuoli, kertomatta minulle salaisuuksiaan. Mutta nyt sinun kertomustasi kuunnelllessani minun muistini pimeässä kuilussa alkoi välähdellä valon tapaista. Nyt minä käsitän. Fon salaisuudet olivat myöskin minun esivanhempieni tiedossa. Minulle on kerrottu siitä lapsuudessa. Minä tiesin ne, mutta ne ovat haipuneet minun heikentyneestä muististani, ja tänä yönä kaikista ponnisteluistani huolimatta minä en jaksanut muistaa noita salaisuuksia. Nyt, jos sinä olet puhunut totta, ja jos me löydämme luolasta ne esineet, joista sinä puhuit, me olemme kaikki pelastetut. Sillä tulihan taas elpyy, iloinen ja lempeä tuli. Se tulee taas hymyilemään meille ja suojelemaan meitä. Luota meidän kiitollisuuteemme.

— Luolan vanhimmat, — virkkoi sitten vanhus ääntään korottaen, — kuulitteko te lapsen sanat? Rinnan hänen rikoksensa kanssa teidän on nyt pohdittava tämä verraton palvelus, jonka hän meille osoittaa.

— Olkoon niin, — vastasi Vanhimman jälkeen vanhin. — Menköt lapset Rygin vartioinnina luolan ulkopuolelle ja odottakoot siellä meidän päätöstämme.

Ryg oli jo valmis viemään lapset ulos, mutta silloin Vanhin sanoi Krekille:

— Mikset sinä, lapsi, milloinkaan maininnut minulle mitään tästä?

— Vanhin, — vastasi Krek, — suo anteeksi, jos minä olen tehnyt pahoin, mutta minähän lupasin olla vaiti. Minä pidin Fo-muukalaiselle antamani sanan. Sitäpaitsi minä ajattelin, että sinä tunnet nuo salaisuudet! Ja päivät kuluivat, ja minä lakkasin ajattelemaasta koko asiaa.

— Mutta miten kävi esineiden, joita Fo näytti sinulle?

— En tiedä. Minä en enää milloinkaan uskaltanut mennä siihen luolaan, josta ne löysin. Ne ovat varmaankin vielä nytkin siellä, jos Fo ei ole vain tuhonnut niitä ennen kuolemaansa.

— Hyvä on, Krek, — vastasi vanhus. — Hyvä on, ole toivossa. Ja sinä, pikkuinen Ogo, pyyhi kyyneleesi ja toivo myöskin. Mitä tulee sinuun, Ryg, niin muista hillitä kieltäsi; minä jätän lapset sinun vartioitavaksesi. Koeta vain tulla toimeen ilman sellaisia neuvoja, jollaisia sinä äsken annoit heille. Käsitätkö?

Ja Vanhin katsoi luolasta poistuvien lasten jälkeen syvällä liikutuksella, jota hän turhaan koetti salata.

Fo-muukalaisen kahta palikkaa käyttävät vielä meidän päivinämmekin monet villiheimot, kun heiltä sammuu tuli. Hankaus synnyttää lämpöä; lämpö on sitä voimakkaampaa, mitä kauemmin ja nopeammin

Palikat tulen sytyttämistä varten.

hangataan: nyt sen tietävät kaikki. Jos me menisimme laivatelakalle laivan vesillelaskupäivänä, niin me näkisimme sen omin silmin, seuratesamme, miten laivan kölipuu liukuu sitä kannattavia lautoja pitkin. Jos laiva liukuisi pitkän aikaa ja jos lautoja ei valeltaisi vedellä, niin ne syttyisivät tuleen kuin tulitikut. Huolimatta siitä, että lautoja kastellaan, laivan kölipuun alta tupruaa kumminkin sakea, musta savu, vaikka kölin hankautuminen lautoihin kestääkin vain muutaman sekunnin.

Kuumissa maissa syntyy usein metsäpaloja siitä, että syttyvät tuleen kuivat oksat, jotka ovat voimakkaan tuulen vaikutuksesta kauan hankautuneet toisiinsa.

Niinä aikoina, jolloin Fo ja Krek elivät, tiesivät vain aniharvat, että pehmeän ja kuivan palikan hankautumisesta kovaa palikkaa vastaan voi leimahtaa tuli. Ja ne, jotka tiesivät tämän, pitivät tietonsa syvänä salaisuutena. Tätä tietoaan hyväkseen käyttäen heillä oli suunnaton vaikutusvalta tietämättömien aikalaistensa keskuudessa.

Fo-muukalainen piti tietoaan salassa nähtävästi siksi, että tahtoi joskus tilaisuuden sattuessa näyttää mahtavuuttaan uille, jotka olivat ottaneet hänet heimonsa jäseneksi. Mutta tällaista tilaisuutta ei sattunut, sillä tuli, jota hoidettiin huolellisesti, paloi luolassa yötä päivää. Kuolema esti häntä ilmoittamasta salaisuuttaan Vanhimmalle ja hän olisi vienyt tietonsa mukanaan hautaan, ellei Krek olisi alvan sattumalta siirtänyt isoa kiveä paikoiltaan.

Musta, painava kivi, joka sai piikiven säkenöimään iskuistaan, oli nähtävästi rautaa, jota silloin ei lainkaan tunnettu. Se oli todellakin pudonnut tai-

vaalta, irtaannuttuaan jostakin putoavan tähden kappaleesta.

Tällaisia rautapalasia on löydetty kaikkina aikoina eri puolilla maapalloa.

Tätä painavaa löytöään kivien halkomiseen käyttäessään Fo varmaankin huomasi, että se iski piikivestä pitempiä ja kirkkaampia säkeniä kuin piikivi toisesta piikivestä. Mahdollisesti nämä säkenet sattumalta sytyttivät lähellä olevan kuivan sammaleen tai mahdollisesti näiden isojen säkenien näkeminen herätti Fon kekseliäissä aivoissa ajatuksen käyttää niitä hyväkseen ja hän itse asetti niiden lähelle kuivia lehtiä tai sammalia.

Tulen saamisen taito oli pelastus koko heimolle. Sen ei tarvinnut pelätä mitään sattunaa. Tulen saattoi sytyttää milloin tahansa ja missä sitä tarvittiin.

Vanhimman tarkoituksena oli hämmästyttää poikiaan sytyttämällä heidän näkyvissään tulen ja heidän hämmästyttään ja illoaan hyväkseen käyttäen saada lapsille armahdus.

Sillä aikaa, kun miehet tutkivat luolaa etsien Fomuukalaisen aarretta, istuivat syylliset vaiteliaina kalliolla odotellen tuomiotaan.

Ryg piti heitä silmällä mitään puhumatta. Vain hänen isot korvansa, — ihme ja kumma! — sen sijaan, että olisivat olleet liikkumattomina niinkuin meidän korvamme, alkoivat yhtäkkiä kiihkeästi heilua, kun hän kuunteli oikein tarkasti.

Vanhimpien neuvottelu kesti kauan. Vihdoin vanhus astui ulos luolasta ja asteli lapsia kohti. Hänen ryppyiset kasvonsa olivat synkät. Hän virkkoi:

— Tuli palaa taas! Ogo voi palata luolaan. Hänelle annetaan anteeksi, sillä hän on vielä lapsi ja tarvitsee äitiä.

— Kiitän! huudahti pieni Ogo. Mutta samalla lisäsi epätoivo äänessään: — Entä hän, Vanhin? Mitä hänelle tehdään?

— Krekille on lahjoitettu elämä. Hän jää eloon. Mutta vanhimmat ovat lausuneet tuomionsa: joka vaikka kerran lyö laimin velvollisuutensa siinä iässä, jolloin jo kykenee ajattelemaan, se voi toistekin joutua kiusaukseen. Heimo ei voi luottaa Krekiin ja siksi Krek karkoitetaan heimosta. Hänen on poistuttava!

— Ah! — huokasi Ryg.

— Ole vaiti, Ryg! Vanhimmat sanoivat vielä seuraavaa: hän ottakoon mukaansa aseita, vaatteita ja syötävää. Iltaan mennessä Krekin on oitava metsässä, kaukana täältä. Hän etsiköön päivännousun puolelta itselleen uutta perhettä.

Krekin voihkaisu keskeytti vanhuksen puheen. Vanhus kääntyi pois, mutta jatkoi sitten.

— Sinun, Ryg, ja Helin on osoitettava Krekille tie naapuriheimojen luo. Ei kukaan tahdo, että hän eksyisi metsään tai joutuisi petojen saaliiksi. Huomenna, päivän koittaessa, on Helin ja sinun Ryg, palattava luolaan.

— Opettaja! Tämä on kauheata! — mutisi Ryg.
— Krek on vielä poikanen...

— Ole vaiti, Ryg-Isokorva! Mistä sinä olet saanut rohkeutta vastustaa vanhimpien päätöstä? Ei edes Krekin äitikään uskaltanut väittää vastaan. Ole vaiti ja mene luolaan: siellä sinulle annetaan viimeiset ohjeet. Ja sinä, Ogo, mene hänen kanssaan. No, menkää nyt!

Ryg poistui pää painuksissa ja mitään puhumatta, ja hänen perässään laahusti kompasteleva Ogo. Hän ei nähnyt mitään kyyneliensä läpi.

— Opettaja! Hyvä opettaja! — huudahti Krek, kun toiset olivat poistuneet. — Enkö minä enää milloinkaan saa nähdä sinua? Enkö milloinkaan?

— Et milloinkaan, Krek! Mutta älä unohda minun opetuksiani ja neuvojani, sillä minä olen koettanut parastani tehdäkseni sinusta rehellisen, kykenevän, varovaisen ja järkevän pojan, joka osaa lujin sydämin kohdata minkä sattuman hyvänsä elämänsä tiellä. Pois kyyneleet! Kestä onnettomuutesi miehekkäästi. Miehen ei sovi itkeä. Hyvästi!

Krek kumartui vanhuksen ojentaman käden yli. Kun hän kohotti päänsä, oli Vanhin jo poissa.

Silloin Krek parka lysähti kasvoilleen kiville ja alkoi katkerasti itkeä. Hän ajatteli äitiään, veljiään ja sisariaan Mabilia ja Onia, jotka hänen oli nyt iäksi jätettävä.

VII

Maanpakolainen

Juhlallinen tammimetsä hyvin kaukana luolasta. On tulossa yö. Mutta kuka on tuo, joka kulkee yksinäisenä, kiinnittämättä huomiota sakenevaan hämärään ja näyttää niin avuttomalta ja pieneltä lehdetömien jättiläispuiden rinnalla?

Se on Krek.

Hel ja Ryg saattelivat häntä iltaan asti, niinkuin heitä oli käsketty. Sitten, tähän metsään saavuttua, he jättivät hänet ja palasivat takaisin, muistuttaen hänelle, että hän nukkuisi yönsä puissa, sillä puissa nukkuminen on vaarattomampaa; että hän kulkisi aina yhteen suuntaan, itää kohti, pitäen aurinkoa oppaanaan.

Krek aivan hyvin tiesi, missä on aurinko, silloinkin, kun se oli pilvien peitossa.

Arojen ja metsien villit paimentolaisheimot vielä meidän päivinämmekin osaavat löytää auringon paikan puiden kuorista ja kasvien muodoista ja aurinko ei ole heille milloinkaan näkymätön, oli taivas miten pilvinen hyvänsä. Synkimmälläkin säällä he arvaavat, missä se on, eivät milloinkaan erehdy ja aivan tarkasti osoittavat sen paikan millä minuutilla tahansa.

Oppineet tutkijat monasti sumuisilla, äärettömillä soilla kulkiessaan päättävät olevansa eksyksissä ja menettävät kaiken toivonsa tien löytämisestä, mutta villit oppaat vain naureskelevat heidän pelolleen ja kohotettuaan sormensa jotain taivaan kohtaa kohti, joka on yhtä tumma kuin kaikki toisetkin, sanovat rauhallisesti: "Aurinko on tuolla. Siis meidän on kuljettava tähän suuntaan. Me olemme oikealla tiellä. Kulkekaamme eteenpäin." Ja sitten osoittautuu, etteivät oppaat erehtyneetkään eivätkä puhuneet lainkaan väärin.

Siksipä myöskin Krek, Vanhimman suosikki, oli lapsuudesta alkaen opetettu tekemään havaintoja luonnon erikoisuuksista. Luonnon elämän tuntemisen piti auttaa häntä elämään ja toimimaan itsenäisesti ja mahdollisuuden mukaan pääsemään pälkähästä ilman toisten apua.

Eikä Krek nytkään ollenkaan pelännyt eksyvänsä metsään, vaikka olikin lapsi ja kaukana omaisistaan. Hän ajatteli sitä, että hänen voimansa hupenevat, että jos sattuu taistelu petoa tai ihmisiä vastaan, niin hän ei voi odottaa mistään apua, ja kaikesta älystään ja rohkeudestaan huolimatta tuhou-

tau, löytämättä niitä heimoja, joiden luo hän oli matkalla pyytäkseen heiltä suojaa itselleen.

Krek kulki mitä synkimpiin ajatuksiin vaipuneena ja rauhoittuakseen pureskeli erästä juurta, jonka Vanhin oli opettanut tuntemaan ja ketterästi kaivamaan esiin.

Hän kulki katse hämärtyvään kaukaisuuteen suunnattua, koettaen nähdä jotakin yhä sakenevassa pimeydessä. Olallaan hän kantoi pientä eväs-säkkiä ja kädessään piti isoa, kiviteräistä veistä. Sen lisäksi hänen nahkavyöhönsä oli kiinnitetty vielä muutamia kiviveitsiä.

Yön muututtua aivan pimeäksi Krek pysähtyi erään ison puun juurelle ja kiipesi sen oksille.

Istuuduttuaan eräälle oksalle hän söi, sitten huokasi muistettuaan Ogoa, joka nyt nukkui luolassa äitinsä vieressä. Lopulta hänen silmänsä painuivat unpeen.

Mutta tämä uni oli lyhyt. Yhtäkkiä hän tunsi, miten hänen kasvojaan ja käsiään pitkin muutaman kerran livahti jotakin limaista ja lämmintä.

Krek vavahti. Mutta häntä kutittavan esineen lämpö rauhoitti häntä hiukan. Hän käsitti, ettei se ollut käärme, sillä hän tiesi aivan hyvin, että käärmeen nahka on kylmä.

Mutta hänen sydämensä ei silti rauhoittunut tällaisesta selityksestä. Hän otti käteensä lujimman ja terävimmän piikiviveitsensä ja ryhtyi rohkeasti odottamaan, milloin tuo tuntematon esine taas koskettaa häntä.

Silloin hän tunsi, miten puu vavahti juuresta latvaan asti, ikäänkuin voimakkaasta tuulenpuuskasta. Mutta ilma oli tyyni.

Krekin mieleen iski kauhea ajatus: mitä jos puun juurella on jättiläiskarhu, sellainen, jonka he olivat sopulien vaellusiltana nähneet Kuolleiden petäjien tasangolla, ja mitä jos se aikoo kiivetä puuhun?

Tosin alhaalta ei kuulunut murinaa, vaikka puu yhä edelleenkin tärisi voimakkaista sysäyksistä, ja nälkäinen karhu aina saalista vainutessaan murisee.

Yht'äkkiä Krek tunsi, miten hänen ihoaan pitkin alkoi juoksennella satoja hyönteisiä, joita hän ryhtyi ravistelemaan ja tappamaan, sillä ne purivat kipeästi. Hän haisteli kättään ja voimakkaasta, hänelle niin tutusta tuoksusta arvasi, että hyönteiset olivat isoja muurahaisia.

Mutta muurahaisethan eivät liiku öisin. Mikähän vaara mahtoi saattaa ne liikkeelle pesästään ja etsimään suojaa puusta?

Puu tärisi yhä samalla tavalla.

Ja silloin Ilmainen ja lämmin hihna kiertyi Krekin kaulan ympäri, tosin puristamatta sitä.

Krek säpsähti pelosta ja inhosta. Siepattuaan kauhean hihnan, joka livahti hänen sormistaan ja kutistui kuin iso etana, tehden epätoivoisia yrityksiä päästä irti, Krek katkaisi tuon kauhean hihnan muutamilla nopeilla veitsen iskuilla.

Alhaalta kuului putoavan ruumiin mäjähdys. Krek heitti kauas kädestään märän hihnan palan ja haisteli kättään. Käsi tuoksui lämpimälle verelle.

Sillä aikaa, kun pelosta vapiseva poika koetti arvata, mikä saattoi olla tuo elävä hihna, puun juurelta alkoi yön pimeyteen kantautua hiljaisia, valittavia, pitkiä voihkauksia. Ja ne toistuivat hyvin kauan, muuttuen yhä heikommiksi. Ja vähän ennen aamun koittoa ne lakkasivat kokonaan.

Krek ei koko yönä enää unnistanut silmiään.

vaan odotti kärsimättömänä aamun valkenemista. Vihdoin aamu alkoi kajastaa. Ja mitä Krek näki?

Hän näki, että maassa virui tavattoman oudon näköinen ja sanomattoman isokokoinen eläin. Se näytti kuolleelta ja virni verilätäkössä, joka oli jo hyytynyt; sen suipon kuonon alla olevasta kidasta törretti sinipunerva kielen jäännös.

Krek ei tuntenut tätä jättiläiskokoista eläintä. Ei edes Vanhinkaan ollut milloinkaan puhunut siitä. Se oli jättiläismäinen liskoeläin. Ne olivat jo Krekin aikoinakin harvinaisia. Mutta tämän lajin jälkeläisiä elää vielä nytkin. Niihin kuuluvat kovan, panssarintapaisen kuoren peittämä panssarilisko, pitkällä, terävällä kuonolla varustettu "muurahaiskarhu", joka syö muurahaisia, ja laiskiainen; tällaisen nimityksen se on saanut hitaitten liikkeittensä ja erikoisen huutonsa vuoksi.

Ne ovat kaikki vaarattomia eläimiä huolimatta peloittavasta ulkomuodostaan ja tavattoman pitkistä kynsistään. Ravinnokseen ne käyttävät pääasiassa hyönteisiä, joita tavoittavat tavattoman pitkällä, limaisella kielellään.

Krekin tappama vaaraton hirviö oli lähes kuuden metrin pituinen. Sen selkää ja päätä peittivät lujat ja leveät suomut, jotka olivat samanlaisessa järjestyksessä kuin kattotiilet katolla. Näinä suomut muodostivat jonkinlaisen lujan ja joustavan panssarintapaisen ja olivat liskon ainoa puolustuskeino, kun se keräsi kiertyen koetti välttää terävähampaitten petojen hyökkäyksiä.

Krek ei tätä tiennyt. Puusta laskeuduttuaan hän katseli suunnatonta, liikkumatonta, kuollutta eläintä pelolla ja ylpeydellä.

Hän, pieni Krek, oli voittanut itseään viittä kertaa isomman vihollisen! Eikö se ole ihmeellistä?

Jospa hän olisi tiennyt, ettei lisko lainkaan aikonut kuristaa häntä kosketellessaan hänen ihoaan kielellään, vaan että se yksinkertaisesti yritti saada kiinni puun oksia pitkin juoksentelevia muurahaisia. Siksi se oli tarttunut puuhunkin ja ravistellut sitä. Jos Krek olisi kaiken tämän tiennyt, niin hän ei varmaankaan olisi ollut niin ylpeä voitostaan.

Liskon suunnattomia teräviä kynsiä tarkastellessaan Krek kokonaan unohti metsien ensimmäisen varovaisuuskeinon — välttämättömyyden noudattaa hiljaisuutta, ja päästi raikuvan voitonhuudon.

Vastaukseksi hän kuuli kolme kaukaista huutoa.

Hämmästynyt Krek tunsi, miten hänen sydämensä alkoi lyödä rajusti. Mutta muistettuaan, että metsässä on kaiku, jota hän oli usein veljineen kuussannut, hän nopeasti saavutti entisen kylmäverisyytensä.

Kuitenkin hän päätti, että on käyttäydyttävä varovaisemmin. Hän sieppasi keihään, juoksi puun luo, jonka oksalla oli viettänyt yönsä, nojasi selkensä sitä vasten ja ryhtyi tutkivasti silmäilemään metsää.

Ja vaikka hän ei enää lainkaan aukaissut suutaan, niin taas kuului kolme huutoa, ja tällä kertaa ne tuntuivat hänestä olevan jo paljon lähempänä.

Se ei enää mitenkään saattanut olla kolme kertaa toistunut kaiku. Siellä oli nähtävästi ihmisiä.

Ja todellakin, tuskin Krek oli ehtinyt ajatella, mistä on kysymys, kun metsästä alkoi kuulua kiiruhuttavia askeleita, kuivien lehtien rapinaa jalkojen alla, syrjään työnnettyjen oksien kahinaa, ja hänen eteensä ilmaantui kaksi aseistettua nuorukaista.

— Krek, — huusivat he, — me etsimme sinua!

Krek päästi keihään kädestään. Hän ei voinut puhua ihmettelyltään ja iloltaan ja sai vaivoin mutistuksi:

— Hel! Ryg!

— Niin, veli, nyt me emme enää eroa sinusta. Vanhin salli meidän lähteä yhdessä hänen kanssaan etsimään sinua.

— Vanhin?... — kuiskasi poikanen hämillään.

— Niin, se on totta. — kuuli hän takanaan tutun äänen.

Krek kääntyi hämmästyneenä tällaisesta odottamattomuudesta ja näki kahden askeleen päässä itsensä Vanhimman, jonka harteilla oli iso karhunta. Tätä taljaa hän piti vain pitkällä retkillä. Hän oli aseistettu kuin sotaa ja metsästystä varten, ja hänen kasvonsa oli koristettu punaisella ja valkoisella liidulla tehdyillä juovilla, niinkuin heimon päällikölle kuuluikin.

Vanhuksen kädessä oli kirjailtu, poron sarvesta tehty päällikön valtikka.

— Isä, — sanoi Krek, — sinä et jättänyt minua maanpakolaisuudessa, minä kiitän sinua!

— Muistatko, lapsi, sinä et hyljännyt Vanhinta vaaran hetkellä, silloin joen rannalla. Minä muistin sen tapauksen. Minä olen iäksi jättänyt luolan.

Vanhus pyysi Krekiä selittämään, miten oli tuhoutunut tuo hirviö, joka sai heidät hämmästyneen.

He kaikki menivät jättiläisliskon luo, ja Krek kertoi, miten kaikki oli tapahtunut.

Ryg-Isokorva kuunteli hänen kertomustaan suu selällään. Hel, joka kuunteli yhtä suurella mielenkiinnolla, otti samalla puunkuorista punotuista pusseista eväitä.

Kun Krek oli lopettanut kertomuksensa, niin kaikki ryhtyivät syömään.

— Tänä iltana, — sanoi vanhus Krekille, — sinun ei enää tarvitse villipetoja peläten asettua linnun tavoin puun oksalle, ja me saamme syödäksemme paistettua lihaa, sillä minä olen ottanut mukaani ”mustan kiven”, jättäen omaisillemme ”tulipuikot”. Sitäpaitsi heidän tulensa luolassa ei vielä kohtakaan sammu. Me tulemme koko yön ylläpitämään illallista varten virittämäämme tulta, ja se tulee olemaan joka ilta meidän uskollisena vartijanamme sillä aikaa, kun me vuorotellen vaivumme uneen.

Aamiaisen jälkeen kaikki lähtivät liikkeelle kaukaista, tuntematonta maailmaa kohti, vanhus lujin askelin, lapset kevyesti ja iloisesti.

Ensimmäinen päivä kulni rauhallisesti, ilman mitään seikkailuja, ellei oteta huomioon sitä, että he saivat kiinni pienen ketun.

Toisena, yhtä rauhallisena päivänä sattui seikkailu, jonka sankariksi tahtomattaan joutui Hel Kalanpyytäjä. Hel luotti itseensä. Heidän kulkiesaan kaislojen ja muiden vesikasvien reunustaman järven rantaa pitkin huomasi hän ison linnun sitä lajia, joita me nyt nimitämme pelikaaneiksi. Kokonsa puolesta tätä lintua olisi voinut verrata strutsiin. Se nukkui lähellä rantaa.

”Miten erinomainen saalis on tuo valkoinen pelikaani!” — ajatteli Hel sitä tarkasteillen.

— Ole varovainen, — sanoi Vanhin hänelle.

”Senhän voi ottaa helposti kiinni. Se nukkuu. Minä sukellan ja tartun sen jalkoihin, siinä kaikki.”

Ja Hel teki, niinkuin oli ajatellut. Hän pujahti äännettömästi kaislikkoon, sukelsi ja tarttui unisen linnun jalkoihin.

Vanhin, Ryg ja Krek huomasivat toverinsa kadonneen ja ryhtyivät kutsumaan häntä. Yht'äkkiä he kuullivat hänen uikuttavan äänensä päittänsä yläpuolelta.

Katsahdettuaan he huomasivat sankarin järven yllä. Häntä kuljetti jättiläislintu, joka oli herännyt ja lähtenyt lentoon.

Hel piti lujasti kiinni sen jaloista vihoissaan ja kauhuissaan huudellen linnulle, mutta tahtomatta silti päästää sitä irti.

Pelosta ja vihasta mieletön, suunnaton pelikaani heittelehti ilmassa sinne ja tänne koettaen saada pojan irtaantumaan jaloistaan. Lopulta Hel parka päätti tunnustaa itsensä voitetuksi ja irroitti kätensä. Hän putosi molskahtaen keskelle järveä ja nosti ilmaan sellaisen vesipärskeen, että sadat kaikenlaiset ja -näköiset linnut pyrähtivät lentoon, ja pelästyneet jättiläissammakot loikkivat rannalta veteen.

Kun Hel tekoaan häveten saapui ystävästensä eteen vesikasvien ja lian peittämänä, otti Vanhin hänet vastaan ankaralla muistutuksella, mutta Krek ja erittäinkin Ryg raikuvalla naurulla.

— Nyt sinä todellakin laskeuduit pilvistä veteen, — sanoi Ryg.

— Niin, — vastasi Hel, joka oli kovin pahalla tuulella, — mutta jos sinä et lakkaa nauramasta minulle, niin minä pakotan sinut laskeutumaan maan alle.

VIII

Tuntemattomaan maailmaan

Näiden kahden ensimmäisen matkapäivän jälkeen kului vielä paljon päiviä, toisinaan synkkiä ja sateisia, toisinaan valoisia putoilevista lumihiuta-

leista. Auriuko näyttäytyi vain harvoin, mutta Vanhin pojanpoikineen jatkoi yhä matkaansa auringonnousua kohti metsien ja tasankojen, vuorien ja laaksojen halki.

Ei kulunut yhtäkään päivää, ettei Krek olisi saanut Vanhimmalta tai veljiltään jotakin hyötyllistä selitystä.

Hän oppi tuntemaan ja eroittamaan solinat, henkäykset, huudot, laulut, vihellykset ja karjunnan, — sanalla sanoen kaikki maan, ilman, esineiden ja elävien olentojen äänet.

Luonto oli hänelle alinomaisena suurena kouluna, jossa opettajien osaa esittivät puute, nälkä ja Vanhin monivuotisine kokemuksineen.

Krek oppi erilaiset keinot ja menetelmät, joita käytetään metsästyksessä, oppi asettamaan kaikille eläimille satimia, oppi tuntemaan eläinten ruumiissa ne paikat, joiden haavoittamisesta seurasi nopea ja varma kuolema.

Hänessä kehittyi harvinainen taitavuus ja onnistus. Ja hänen voimansa kasvoivat kilpaa tietojen kanssa.

Nuoresta iästään huolimatta hän juoksi, hyppi, kiipeili, ui ja sukelsi paremmin kuin vanhemmat veljensä.

Eivät milloinkaan eläinten jalkojen jättämät jäljet, kaikkein pienimmätäkään merkit niiden liikkeelläolosta, esimerkiksi kaikkein pienimpienkään kynsien naarmut puun kuoressa jääneet hänen tarkalta katseeltaan huomaamatta.

Hän osasi löytää ja siepata kalan vedestä yhtä hyvin kuin Hel, hänen kuulonsa ei ollut enää yhtään huonompi kuin Ryginkään, ja hyvän hajuaistinsa avulla hän saattoi pitkän matkan päästä ennustaa.

minkä kasvin tai eläimen he jonkun ajan kuluttua kohtaavat.

Mutta hän ei ylpeillyt näillä niin nopeasti omaksumillaan tiedoilla. Hän suhtautui entisellä ihailulla veljiinsä ja entisellä kunnioituksella ja kiitollisuudella opettajaansa, vaikka toisinaan hänen omat havaintonsa, hänen oma kokemuksensa pakotti hänet tarkastamaan, jopa joskus hylkäämäänkin joitakin Vanhimman esittämiä ajatuksia.

Vaellus pitkistyi, ja säät muuttuivat yhä ilkeämmiksi ja kyhmemmiksi. Oli keskitalvi. Vanhus oli jo usein tuuminut, että olisi viisainta odotella lämpimämpien ilmojen tuloa jossakin väliaikaisessa asumuksessa.

Mutta oksista laitettu maja, vaikka sen olisi katantanut mullallakin, ei olisi voinut olla heille turvallisenä asuinpaikkana, sillä sen olisivat nopeasti läpäisseet rankkasateet tai kaataneet myrskytuulet.

Sen vuoksi Vanhin jatkoi vaellusta samalla koko ajan etsien jotakin luolaa, josta he olisivat saaneet itselleen turvallisen asuinsijan.

Mutta tasangolla, jota pitkin he kulkivat, oli mahdotonta löytää luolaa.

Kerran he koettivat laittaa itselleen asunnon metsässä kohtaamaansa syvään kuoppaan. Se oli nähtävästi jonkin menneiden aikojen hirviön jo aikoja sitten tyhjänä oleva luola.

Mutta jo ensi yönä, jonka he viettivät kuopassa, lähellä olevan suon vesi kohosi kylmästä sateesta, levisi tasangolle ja peitti kuopan, joka oli vasta ehditty muuttaa ihmisasunnoksi.

Vaeltajat olivat vähällä hukkua, sillä tulva yllätti heidät nukkuessa. Täytyi jättää kuoppa ja paeten pelastautua tulvalta.

Kerran, kun matkamiehemme kulkivat kukiu erikseen, mikä ei yleensä kuulunut heidän tapoihinsa, sillä jonkun eläimen saartaminen kävi paljon helpommin päinsä yhdessä kuin yksin, Ryg-Isokorva näki matalan kummun laella omituisen, säännöllisen kasan sammaleen peittämiä isoja kiviä.

Hän lähestyi uteliaana, kulki sen ympäri ja tarkasti sen ulkopuolelta.

Hänen kotiluolansa suuta muistuttavan mustan aukon molemmin puolin oli asetettu kyljelleen litteät kivet, jotka olivat paljon korkeammat kuin Ryg, ja niiden päällä oli poikittain samanlaisia litteitä, leveitä ja pitkiä kivenlohkareita.

Tällä tavoin nämä kivet muodostivat tavattoman lujat seinät ja katon.

”Tämä on aivan varmasti ihmisten rakentama. — ajatteli Ryg. — Ja tässä tulevat asumaan ihmiset, sillä juuri tällaista asuntoa me tarvitsemmekin! Näiden kivien läpi eivät tunkeudu minkäänlaiset sateet eivätkä tuiskut.”

Hän kiersi uudestaan rakennuksen ympäri, ja huomasi, että siinä oli vain yksi, köynnöskasvien verkon peittämä sisäänkäytävä. Pedot eivät voi tunkeutua sisälle kuin tämän käytävän kautta, jota on helppo puolustaa.

— Kas niin, — sanoi Ryg itselleen, — nyt me tarkastamme tämän omituisen rakennuksen sisältä päin.

Hän heristi isoja korviaan ja varovasti työnsi syrjään asumuksen aukon edessä riippuvat kasvit ja heinät ja katsahti sisään.

— Siellä on kovin pimeää, — virkkoi hän, — mutta aivan hiljaista. Menenpä sisään. — Ja hän astui sisään, pitäen keihästään valmiina.

Ryg oli löytänyt erään tuntemattomina aikoina tuntemattomien heimojen rakentaman kiviasumuksen, joita on löydetty eri puolilla maapalloa.

Ei kukaan vielä nytkään voi tarkalleen sanoa, mitä tarkoitusta varten mitä oli rakennettu. Käytettiinkö niitä asuntoina? Tai ehkä ne oli rakennettu haudoiksi — tämä oletamus tuntuu meistä uskottavimmalta. Tai ehkä ne oli rakennettu noiden kaukaisten aikojen kuuluisien johtajien kunniaksi tai voitokkaiden sotaretkien muistoksi? Nähtävästi me emme milloinkaan saa näihin kysymyksiin täysin varmaa vastausta.

Ryg lienee ehtinyt olla muutamia sekunteja tuossa kiviasumuksessa, kun sieltä alkoi kuulua ensin epäselvää rasahtelua, sitten läpätunkevia huutoja, voimakkaita iskuja ja Rygin huutoa.

Sitten luolan ovelle ilmestyi Ryg hengästyneenä, veren tahrimana ja katkennut keihäs kädessään. Hän lähti henkensä edestä juoksemaan sitä paikkaa kohti, missä arveli Vanhimman olevan.

Vanhus oli sillä aikaa palannut Helin ja Krekin kanssa kierrokseltaan, ja he ihmettelivät Rygin viipymistä.

Saavuttuaan ystäviensä luo Ryg pikemminkin kaatui kuin istuutui nuotion ääreen. Hän oli vaiti ja vapisi kauttaaltaan.

Vanhus ja pojat katselivat häntä hämmästyksellä.

— Mitä on tapahtunut, Ryg? — kysyi Vanhin.
— Mistä on tuo veri? Ja miksi sinun aseesi on katkennut? Mitä on tapahtunut?

— Ihmisiä! Ihmisiä! — sopersi Ryg tuskin kuuluvasti, alkaen vähitellen hengittää rauhallisemmin.

— Ihmisiä! Missä?

— Niin, ihmisiä! Tuolla, eräässä luolassa. He

hyökkäsivät minun kimppuuni pimeässä. Siitä huolimatta minä taistelin niin kauan, kunnes minulla oli ase, ja sitten lähdin karkuun. Minä tahdoin varoittaa teitä vaarasta, että te ette olisi joutuneet heidän väijytykseensä, niinkuin kävi minulle. Heitä on siellä tavattoman paljon!

Tämä kertomus teki kuulijoihin valtavan vaikutuksen.

— Nouskaa! Meidän on tutkittava asiaa, — virkkoi Vanhin. — Tuntuu omituiselta, etteivät he ajanee sinua takaa.

Vanhimman käskystä Hel otti mukaansa pitkän tulisen kekäleén.

Synkän asumuksen ovelle päästyään Hel heitti palavan soihtunsa sisälle niin perälle kuin suinkin saattoi, ja kaikki he päästivät uhkaavan huudon, keihäitään heristellen. He odottivat, että luolassa vaarava viholainen syöksyy heidän kimppuunsa.

Mutta ihmisten asemesta luolasta lensi ulos joitakin isoja, tummanruskeita olentoja, joilla oli karvaiset siivet. Metsästäjien yli lentäessään ne kastelivat heidät verisateella. Toiset niistä lensivät nopeasti tiehensä, toiset, jotka olivat vaikeammin haavoittuneet, putoilivat vihlovasti kirkuen maahan.

Osoittautui, että Ryg-Isokorva oli pimeässä luulut ihmisiksi entisaikojen suunnattomia yölepakoita. Nykyään ne ovat jo aikoja sukupuuttoon kuolleet, mutta oppineet vielä nytkin löytävät niiden luurankojen jättämiä jälkiä kivilohkareissa.

Vaeltajamme tutkivat näitä omituisia eläimiä, ja vaikka ne näyttivät heistä vähemmän vaarallisilta kuin aseistetut ihmiset, niin silti ei kukaan heistä nauranut Rygin pelästykselle, sillä yölepakoilla oli leuat kuin tiikereillä ja niiden terävät kynnet olivat peloittavat.

Vain Hel kuiskasi Rygille:

— Tämä juttu on ison valkoisen pelikaanin: veroinen.

Sitten he taas palasivat omituisen rakennuksen luo. Krek meni sisään, otti maasta kytevän kekäleen, puhalsi sen ilmituleen ja sytytti luolan lattiaa peittävät kuivat heinät.

Savun hälvettyä kaikki astuivat sisään, ja Vanhin sanoi, että rakennus näyttää hänestä asunnoksi sopivalta ja täysin sateilta, tuuilta, lumelta sekä villipedoilta turvatulta. He päättivät viettää loppupalven tässä asunnossa.

Samana iltana he jo nukkuiivat lämpimässä, katon alla. Krek joutui ensimmäisenä vartioimaan toisten unta ja hoitamaan tulta yön aikana.

Talvi päättyi pikemmin kuin vaeltajamme osasivat odottaakaan. Alituiset pakkaset vaihtuivat, lämpimiin sateisiin.

Metsästäjien asunon lähellä virtasi hiljainen joki. Ja kun porot, joita metsästäjät olivat talvella pyydystäneet, muuttivat pohjoisemmaksi, ryhtyivät metsästäjämme metsästämään joen rannoilla villisikoja, suolintuja, pelikaaneja, saukkoja ja useita muita harvinaisempia eläimiä. Toiset niistä olivat suunnattoman isoja, toiset vain hiukan kaniinia isommat. Kaikki nämä pedot ja eläimet kaivelivat mudassa, sukelsivat ja uivat etsien kaloja ja vesikasvien juuria. Isot eläimet, joiden kuono päättyi johonkin kärsän tapaiseen, muisuttivat nykyisiä tapiireja: pienet, räpylöillä varustettuine takajalkoineen muisuttivat majavia.

Erästä tällaista eläintä vainotessaan Krek teki harvinaisen tärkeän löydön.

Eläin, jota hän ajoi takaa, pujahti odottamatta

koloonsa. Metsästyksen kiihoittama poika ryhtyi heti käsillään ja keihäänsä varrella kaivamaan kolon suuta leveämmäksi.

Katsellessaan laajennetun aukon sisään hän huomasi jonkin esineen, joka näytti hänestä suuren raakunkuoren reunalta.

Hän ryhtyi nopeasti ruopimaan hiekkaa ja kutsui tovereitaan avuksi. Toiset pojat juoksivat hänen luokseen ja ryhtyivät auttamaan.

He olivat jo saaneet näkemään suuren osan raakunkuoresta, kun paikalle saapui Vanhin. Kohta oli raakunkuori kokonaan vapautunut hiekan alta.

Tämä raakunkuoreksi luultu esine oli lähes kolmen metrin pituinen.

Ennenkuin he olivat saaneet sen kokonaan esillekään, arvasivat Hel-Kalanpyytäjä ja Vanhin, mikä oli tämä suunnaton raakunkuori. Se oli jo niinäkin kaukaisina aikoina sukupuuttoon kuolleen jättiläiskilpikonnän kilpi, ja oli virunut hiekassa jo nähtävästi useita vuosisatoja.

Krek ja Hel tahtoivat pestä kilven puhtaaksi. Yhteisvoimin se käännettiin ja lähdettiin laahamaan kuperalla puolellaan hiekkaa pitkin. Mutta kun kilpi oli saatu joen rannalle, luiskahti se veteen ja niin onnellisesti, ettei uponnut, vaan alkoi kellua kaislojen keskellä.

Silloin riemastunut Ryg heitti tämän omituisen veneen pohjalle kimpun kaisloja. Veljät seurasivat hänen esimerkkiään ja ryhtyivät heittelemään kilpeen hiekkaa. Kilpi kellui yhä. Paino ei vajottanut sitä pohjaan, vaan päinvastoin teki sen entistä tukevammaksi.

Tämän nähtyään Vanhin käski Krekin varovasti astua kilvelle. Krek istuutui. Kilpi pysyi pinnalla.

Vanhuksen käskystä Krekin jälkeen kilvelle astuivat myöskin Hel ja Ryg.

Kilpi kannatti kevyesti tämän kolminkertaisenkin painon. Silloin Vanhinkin astui veteen ja istuutui tuohon omituiseen veneeseen. Vene kesti tämänkin kokeen.

Vaeltajat eivät tunteneet oloaan veneessä oikein mukavaksi, mutta tämä keksintö oli kuitenkin heille tärkeä ja saattoi suuresti hyödyttää heitä.

Joki virtasi likipltäen auringonnousun suuntaan, ja Vanhin ilmoitti, että he tulevat laskemaan jokea alas kilvellä. Lapset olivat tästä riemuissaan. Seuraavana päivänä he ryhtyivät tekemään matkavalmistuksia.

Aamusella pojat opettajansa johdolla leikkasivat ja kuivattivat itselleen tulella pitkät, lujat sauvat, joiden avulla he aikoivat ohjata venettään.

Oli kaunis ilma, tuulta ei ollut, ja nopea joki virtasi rauhallisesti autioitten rantojensa keskellä.

He lähtivät rannasta ilman pelkoa, tosin hiukan levottomina, mikä oli aivan luonnollista niin kokeuttomille merenkulkijoille kuin he olivat. Päästyään ympärillään olevasta kaislikosta kilpi lähti kauniisti keiñuen purjehtimaan ohi rantojen, joille kevätaurinko oli jo nostanut vihreää ruohoa.

IX

Järvikylän asukkaat

Purjehtiminen oli sekä väsyttävää että vaarallista, sillä sen lisäksi, että täytyi vältellä jokea pitkin uivia puita ja eläimiä, oli vielä huolehdittava, ettei vene kaatuisi. Matkustajamme ohjasivat sitä

sauvoillaan, joita he joka päivä käyttivät yhä tavammin. Kuudentena päivänä, sivuutettuaan joen tekemän jyrkän mutkan, he näkivät laajan, sinertävän tasangon, jota ympäröivät sumuiset vuoret.

Tarkkasilmäisen Krekin sanojen mukaan näytti siltä, että joki päättyy ja häipyä tälle tasangolle.

Vanhin selitti lapsille, että suuri, sinertävä tasanko on laaja järvi, johon kuvastuu sininen taivas. Ryg-Isokorva virkkoi:

— Minä olen jo pitkän aikaa kuullut jotakin jynnyä; se tulee tuolta oikeanpuoleiselta rannalta, niiden rantaa kiertävien metsien takaa. Ensimmäin luulin sitä suuren hirvi- tai peuralauman juoksun synnyttämäksi töminäksi, mutta nyt se tuntuu minusta kivien jytinältä. Kuulostapas, Krek. Mitä se on? Kaikelevatko siellä jotkin suunnattomat eläimet rantaa vai kohtaamme me pian piikivien lohkoja? Mitä sinä ajattelet tästä, opettaja?

Krek sanoi kuunneltuaan, että tuo kaukainen ääni syntyy kivistä, joita useita kerralla heitetään toisille kivikasoille.

— On parasta puhella hiljemmin, — neuvoi vanhush. — Hei, ojennapas minulle tuo pussi, joka on sinun jaloissasi. Kiviä nähtävästi vierittelevät ihmiset. Nyt on hyvä pitää aseet valmiina taistelun varalta ja ottaa esille minun varustamani lahjat, joiden avulla minä toivon saavani nuo tuntemattomat ihmiset suhtautumaan meihin ystävällisesti.

Tämän sanottuaan vanhush aukaisi pussin suun. Lapset eivät vielä olleet nähneet, mitä tuossa pussissa oli.

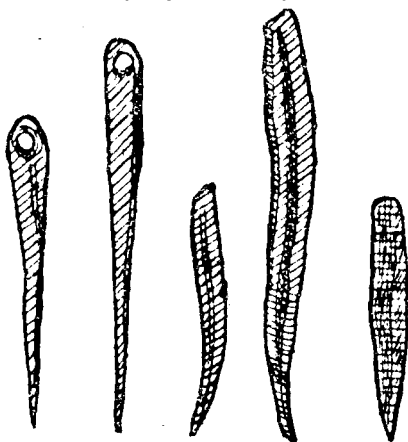
Lahjat, joista Vanhin täydellä syyllä puhui hiukan ylpeillen, olivat niin aikoina todellakin ehdottomasti kallisarvoisia harvinaisuuksia. Niiden jou-

kossa oli mustan ja keltaisen merenpihkan palasia, vuorikristalleja ja kirkasväristä marmoria. Niistä tehtiin komeita kaulakäätyjä. Oli siinä myöskin jostain kaukaisilta seuduilta näille maille joutuneita juovikkaita raakunkuoria, piikiviä, nuolenpäitä, harvinaisella taituruudella tehtyjä punaisen liidun palasia, joilla värjättiin kasvoja, lopuksi helmiäisnasakaleita sekä nrsunluisia koukkuja ja neuloja.

Vanhus oli kerännyt näitä aarteita vähiteilen koko pitkän ikänsä aikana.

Lapset katselivat niitä silmät suurina.

Tosin heillä ei ollut pitkälti aikaa ihmettelyyn; täytyi taas tarttua sauvoihin, sillä virran kuljettama kiipi lähenei juuri oikeanpuoleista rantaa, josta jymy kuului aina vain selvemmin ja selvemmin.

Luusta valmistettuja neuloja ja nasakaleita.

Vanhus aprikoi mielessään, että eikö ole liian varomatonta jatkaa matkaa myötävirtaa ja eikö ole viisainta laskea rantaan ja kätkeytyä metsän suojaan. Silloin he huomasivat, että jokin esine ui heitä vastaan. Krek kosketti Vanhimman kättä ja kuiskasi:

— Opettaja, meidät on huomattu! Minä näen joen keskellä ihmisiä, jotka seisovat puiden rungoilla. He viittovat meille.

— Mitä tehdä! Nyt on jo myöhäistä paeta, siis rohkeasti eteenpäin. — vastasi Vanhin ja ryhtyi

puolestaan tekemään tuntemattomille merkkejä käsihään.

Muutaman minuutin kuluttua matkustajiemme kilven ympärillä oli neljä suurta venettä, jollaisia pojat ja vanhin eivät olleet milloinkaan nähneet; ne oli tehty puun rungoista, siten, että runkojen molemmat päät oli veistetty suipoiksi ja sisus koverrettu ontoksi.

Näissä veneissä seisoivat ihmisiä pitäen käsissään leveäpäisiä airoja.

"Nuo ihmiset tietävät enemmän kuin minä, mutta he näyttävät rauhallisilta", — ajatteli Vanhin, katsellen ihastuksella tuntemattomien ihmisten veneitä. "Ehkä he antavat meille suojaa, minun elämäni päättyy heidän luonaan ja nämä morokaiset jäävät elämään heidän keskuuteensa. Täytyy toimia niin, että meidät otettaisiin hyvin vastaan."

Hän kääntyi ystävällisellä puheella tuntemattomien puoleen, jotka tarkastelivat heitä uteliaina. He osoittelivat ihmetellen toisilleen matkustajiemme omintuista venettä.

Puuveneissä seisovat soutajat eivät ymmärtäneet vanhuksen puhetta. Mutta hänen kasvojensa ilme, hänen rauhalliset liikkeensä ja lempeä äänensä saivat heidät vakuutetuiksi, että vanhus seuralaisineen oli tullut heidän luokseen ystävällisissä aikeissa.

Veneet tulivat aivan kilven lähelle. Molemmat puolet vaihtoivat tervehdyksiä.

Veneissä olevat ihmiset olivat aseistetut ja puetut aivan samoin kuin kilpikonnan kilvelläkin saapuneet; ja heidän kasvojensa piirteissäkin oli vain hyvin vähän eroa.

Sillä aikaa, kun he tarkastelivat toinen toisiaan, veneet ja kilpi kulkivat virran ja tuulen mukana joen

suuta kohti ja kohta osoittautuivat olevan loivan hiekkarannan lähellä, jossa matkustajamme näkivät sellaista, mikä ihmetytti Vanhinta sekä poikia.

Loitompana vesirajasta, pyöreiden kivien ja järeän hiekan peittämää kukkulan rинnettä pitkin liikkui edestakaisin ihmisjonoja. Toiset ihmisistä täyttivät kivillä nahkasäkkejä, toiset kantoivat säkkejä rannalle ja kaatoivat kivet veneisiin.

Juuri tämän työn jymyn olivatkin Krek ja Ryg kuulleet.

Kilpi ja sitä ympäröivät veneet lähestyivät kukkulaa ja laskivat rantaan.

Rannalle astuttuaan Vanhin ja hänen seuralaisensa näkivät kukkulan laella, kiviä kaivaessa muodostuneessa halkeamassa, suunnattoman eläimen luurangon. Eläin oli mahdollisesti joutunut tänne kuollessaan jonkin tulvan aikana useita vuosisatoja sitten ja vähitellen hautaantunut joen tuomien hiekkakerrosten alle. Nähtävästi joki oli silloin ollut paljon leveämpi kuin nyt.

Kukkulan halkeaman läpi näkyvän kirkaansinisen taivaan taustalla tämä suunnaton luuranko piirtyi ihmeellisen selvästi; näytti niinkuin sen pitkät, vaalenneet luut, joita ei oltu liikutettu paikoiltaan, olisivat pysyneet yhdessä joittenkin näkymättömien siteitten avulla.

Haarautuvat, hammaslaitaiset, suunnattoman isot litteät sarvet kohoilivat molemmiin puoliin mahtavaa päakalloa, nostaen haarautumiaan hyvin korkealle. Se oli muinaisaikojen hirvi.

Vanhin oli useasti elämänsä aikana metsästännyt hirviä, mutta ei vielä milloinkaan ollut nähnyt näin isoa.

Suurin osa kukkulan rinteellä häärivistä työläi-

sistä jatkoi raskasta työtään, jonka tarkoitusta matkustajamme eivät jaksaneet käsittää, mutta ne, jotka vain näkyivät ohjaavan työtä ja antavan määräyksiä, lähestyivät tuhjoita.

Heidän ylpeästä käynnistään, heidän kasvojensa ilmeestä, hiuksissa olevista koristeista ja kaulakäädystä ja lopuksi heidän käsissään olevista johtajien valtikoista Vanhin tunsu heidät heimon johtajiksi ja ojensi heille lahjansa.

Johtajat hymyilivät armollisesti, menettämättä juhlallista muotoaan, ja vanhuksen ja näiden kivien kerääjien johtajain välillä sukeutui pitkä keskustelu, jota käytiin merkkien avulla.

Vanhin koetti selittää, että hän ja hänen seuraalaisensa toivovat saavansa ystävällisen vastaanoton tämän heimon ihmisten majoissa. Palkinnoksi he lupautuvat jakamaan heidän kanssaan kaiken työn ja käyttämään kaikki voimansa ja kokeneisuutensa vieraanvaraisten isäntien avuksi.

Kun pyyntö oli lausuttu ja käsitetty, ryhtyivät johtajat huoleilisesti katselemaan Heliä, Rygiä ja Krekiä. Poikien ulkomuoto teki heihin hyvän vaikutuksen. Äskettäin tämän järven rannalla alkamansa suuren työn lopettamiseksi he tarvitsivat voimakkaita ja taitavia työntekijöitä. Ja he suostuivat Vanhimman pyyntöön.

Hel, Ryg ja Krek ryhtyivät heti keräämään kiviä ja hiekkaa, käsittämättä vielä, mitä varten he sitä tekivät. He työskentelivät yhtä uutterasti ja taitavasti kuin kaikki toisetkin.

Vanhimman ottivat johtajat vastaan asemaltaan heidän itsensä veroisena ihmisenä. Hän istuutui heidän pariinsa ja joi yhdessä heidän kanssaan liiton merkiksi jokivettä, jota ojennettiin hänelle pitkässä raakunkuoressa.

Sillä aikaa veneet oli lastattu täyteen. Työntekijät istuutuivat veneisiinsä, vaeltajamme astuivat kilvelleen ja lähtivät soutamaan toisten perässä.

Kohta he saapuivat paikalle, jossa joki laski järveen. Järven laajuus hämmästytti luolan asukkaita.

Sitten heidän ihmettelevät katseensa pysähtyivät yhteen kohtaan järven toisella puolella. Siellä näkyi verrattain kaukana rannasta paljon kaisloilla katettuja ja savella siveltyjä majoja. Majat olivat rakennetut puun rungoista tehdyille sillalle, jota kannattivat järveen pystytetyt paalut. Paalut kohosivat hyvin korkealle järven pinnan yläpuolelle.

Vesi oli niin kirkasta, että vaeltajamme saattoivat nähdä järven pohjassa, jokaisen paalun juurella, isot kasat kiviä ja hiekkaa.

Nyt he vasta käsittivät, mihin tarkoitukseen käytettiin kukkulan rinteeltä kaivettuja kiviä.

Kivikirveillä kömpelösti teroitettuja paaluja ei voitu upottaa järven kiviperäiseen pohjaan, ja silloin ei vielä tunnettu junttaa, jonka avulla nykyään iskeään paaluja.

Taitavat sukeltajat asettivat paalut pystysuoraan asentoon ja veneillä tuodut kivet kaadettiin kasoihin niiden ympärille, että ne seisoisivat tukevammin.

Tällaisten paalujen varassa olleiden kylien jäännöksiä on vielä meidän aikanammekin löydetty Sveitsin ja eräiden toistenkin maiden järvistä.

Vanhin ja pojat katselivat hämnästyneinä näitä veden päällä olevia taloja.

— Noissa kaislaluolissa on hyvä levätä, — sanoi Ryg. — Täällä ei tarvitse pelätä muuta kuin lintujen hyökkäyksiä.

Hel ja Krek olivat samaa mieltä.

Mutta vaikka Krek olikin iloissaan, että lopultakin joutui näin ihanaan maahan, ankarien, mutta vieraanvaraisten ihmisten luo, niin hän ei kuitenkaan voinut olla ajattelematta, miten hyvä nyt olisi nähdä tuon omituisen kylän sillalla äitien ja sisarten kasvot.

"Mitähän he nyt mahtavat tehdä? Jokohan he ovat unohtaneet minut?"

Sillalle oli kokoontunut runsaasti kylän asukkaita, jotka uteliaina katselivat omituista venettä ja siinä olevia tuntemattomia tulokkaita.

He ottivat vaeltajamme vastaan ystävällisellä uteliaisuudella. Kylän nuorimmat asukkaat tarkastelivat kauan tulokkaiden aseita ja vaatteita.

Ystävyys nuorten kesken syntyy yleensä nopeasti, ja niinpä vanhuksen kanssa tulleiden poikien ja kylän poikien välilläkin jo muutaman tunnin kuluttua olivat niin hyvät suhteet, niinkuin he olisivat olleet koko ikänsä tuttuja keskenään.

Hel-Kalanpyytäjä yhtyi niihin työmiehiin, jotka vuorotellen sukelsivat veteen ja pitivät paaluja pystysuorassa asennossa sillä aikaa, kun niiden juurille laitettiin kiviä.

Hel sukelsi mainiosti ja saattoi olla vedessä pitkän aikaa.

Ryg oli veneessä niiden kanssa, jotka upottivat paaluja veteen ja hyvin pian oppi veistämään paalujen päitä hiotusta kivistä tehdyllä pitkällä kirveellä. Nämä kirveet olivat erikoisia siitä, että niihin oli kiinnitetty pitkä varsi.

Vanhin katseli näitä hänelle uusia työvälineitä, joilla oli paljon mukavampi työskennellä kuin niillä työaseilla, joita käytettiin luolassa. Ja hän tunsu taas iloa sen johdosta, että oli kohdannut heimon, jonka

oli tietojensa avulla paljon helpompi taistella ole-
massaolonsa puolesta.

Iltasella, kun he olivat yksinään heidän asunnok-
seen annetussa isossa, tuulilta ja sateelta suojatussa
majassa, sanoi Vanhin pojille:

— Lapseni, minä olen iloinen, että me olemme
kohdanneet ihmisiä, jotka tietävät paljon enemmän
kuin meidän luolamme vanhinmat ja myöskin minä
itse. Ottakaa heistä esimerkkiä tehdessänne työtä.
Oppikaa heiltä. Te olette nuoria ja pian opitte käyt-
tämään heidän työvälineitään ja aseitaan. Tässä rau-
hallisessa maassa heillä oli vähemmän toimeentulon
huolia kuin meillä. Heillä oli enemmän aikaa parem-
pien työvälineiden keksimiseen. Joskus te saavutatte
heidät tässä taidossa ja mahdollisesti myöskin sivuu-
tatte.

— Opettaja, — sanoi Krek, — tänään minä kat-
selin, miten he tekevät kivikirveeseen reiän, johon
sitten asetetaan lujasta puusta valmistettu varsi.
Eräs tšekäläisistä näytti minulle, että sitä varten tar-
vitaan luusauva, hiekkaa ja vettä. Sauvaa pyörite-
tään lakkaamatta kiveä vasten, joten siihen tulee
loppujen lopuksi jonkinlainen kuoppa. Kuoppa muut-
tuu yhä syvennäksi ja lopuksi muuttuu reiäksi.
Tämä työ vaatii tietenkin paljon aikaa ja kärsivälli-
syyttä.

Ensimmäinen yö järvellä kului hyvin rauhalli-
sesti. Tämä oli ensi kerta, kun vaeltajlemme unta
eivät häirinneet eläinten öiset huudot. Päinvastoin
heitä ikäänkuin tuuditti lämmintä majaa kannatta-
via paaluja vasten hiljaa loiskuva vesi.

Herättyään seuraavana aamuna reippaina ja iloi-
sina he astuivat ulos majastaan ja kulkivat kylästä

rannalle johtavaa notkuvaa siltaa pitkin toisten asukkaiden luo, jotka jo olivat kuka missäkin touhussa.

Naiset paistoivat kalaa ja lihaa litteistä kivistä rakennetuilla liesillä. Kivet oli yhdistetty savella ja savi oli tulen polttamana itsekin muuttunut kovaksi kuin kivi.

Nähtävästi juuri tämän tulen polttaman saven näkeminen antoikin myöhemmin alkuihmisille ajatuksen valmistaa punottujen korien asemesta astioita savesta ja polttaa ne tulella lujiksi.

Vanhin selitti pojille, että nuo kivet ja savi estävät tulipalon syttymästä paalukylässä. Siksi täällä ei tulta milloinkaan sytytetä mihin hyvänsä, vaan aina hujalle kiviledelle.

Heidän näin puhellessaan paalukylän lapset alkoivat puhaltaa isoihin raakunkuoriin. Kuoret päästelivät käheitä ääniä, jotka kiirivät kaukaisia metsiä pitkin. Tämän kutsun kuultuaan rannalla ja venheissä työskentelevät ihmiset laskivat kylän rantaan. Oli ruoka-aika. Muutaman minuutin kuluttua kaikki istuivat lieden ympärillä, ja ruoan jako alkoi syvän hiljaisuuden vallitessa.

Hetken aikaa ei kuulunut mitään muuta kuin äänekästä maiskutusta.

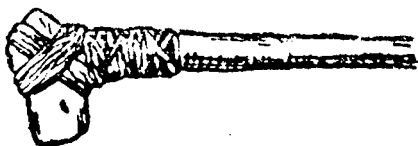
Yhtäkkiä Krek pikemminkin ihmetellen kuin pelästyen huomasi lieden lähellä kaksi ketun näköistä eläintä, joilla oli pystykorvat, mutta sileät hännät.

Eläimet istuivat jonkun matkan päässä ruokailuvista ihmisistä ja ahnain katsein seurasivat syöntiä.

Krek nousi, ihmetellen toisten välinpitämättömyyttä noita eläimiä kohtaan ja otettuaan nuijansa alkoi hyökätä niiden kimppuun, mutta heimon Kor-

kein Johtaja antoi hänelle merkin panna pois ase ja jatkaa syömistä.

Itse hän heti heitti eläimille muutamia luita, ja eläimet hyökkäsivät ahnaasti niiden kimppuun, muristen ja tavoitellen saalista toisiltaan.

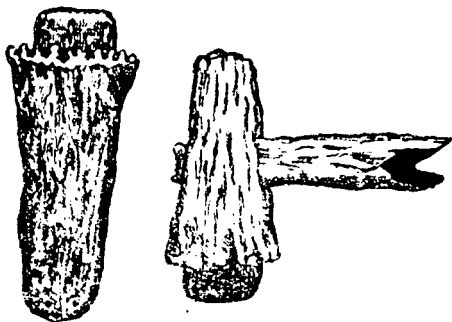
Kivikirves, jonka varsi on kiinnitetty kiveen eläinten jänteillä.

Tämä sai aikaan naurunpuuskan lasten keskuudessa.

Korkein Johtaja selitti Vanhimmalle, joka oli hämmästy-

nyt yhtä paljon kuin Krek, että nuo villit eläimet kiertelivät kerran kovien pakkasten aikana heidän leirinsä ympärillä. Kun niitä heitettiin luulla, että ne pelästyisivät, niin ne eivät paenneet, vaan ryhtyivät jyrsimään luuta. Tätä jatkui useina päivinä perätysten. Eläimet kulkivat kärsivällisesti työläisten perässä aina, kun nämä muuttivat leiripaikkaa.

— Loppujen lopuksi, — lisäsi Korkein Johtaja, — nuo eläimet huomasivat, ettei niitä vainota ja että ne saavat ruokaa ihmisten lähettäviltä, ja ne jäivät meidän seuraamme. Siitä on kulunut jo paljon päiviä, mutta he seuraavat meidän väkeämme kaikkialla, ja kun me lähdemme metsästämään peuroja tai jotakin muuta riistaa, niin ne juoksevat eläimen perässä ja ajavat sitä metsäs-

Historiantakaisen ihmisen kirves. Varsi on luusta. Siihen on kiinnitetty hirven-sarvi. Sarven halkeamaan on asetettu teräväksi hiottu kivi.

täjiä kohti. Me huomasimme, että niistä on meille hyötyä. Nyt ne ovat muuttuneet kylämme asukkaiksi eikä kukaan enää kiinnitä niihin huomiota.

Vanhin katseli kauan noita eläimiä. Hän ei tietenkään voinut aavistaakaan, että näiden sattumalta kesytettyjen petojen jälkeläiset tulevaisuudessa muuttavat muotoaan, menettävät villit tapansa ja muuttuvat meidän apulaisiksemme ja tovereiksemme — koiriksi.

Syötyään kaikki asettuivat levolle. Mutta kun ruoka oli sulanut, niin heti taas ryhdyttiin työhön. Muutamat metsästäjät, joiden perässä juoksivat teräväkorvaiset pedot, lähtivät metsälle. Hel, Ryg ja Krek lähtivät heidän mukanaan. Toiset miehistä ryhtyivät taas asettamaan paaluja, ja naiset kaapivat eläinten vuotia, hankasivat niitä hiekalla, rasvalla ja vedellä, valmistukseksi niistä mahdollisimman pehmeitä turkiksia.

Vanhin ja heimon Korkein Johtaja istuutuivat tulen ääreen, jota he lupasivat hoitaa tämän erän, ja nuolenpäitä valmistellen kilpailivat keskenään nopeudessa ja taitavuudessa. Valmistettuaan kukin nuolenpään he vertailivat niitä ja ystävällisesti kehuivat toistensa töitä.

Vielä nytkin me voimme nähdä museossa piikiven palasia — sen ajan ihmisten kätten töitä.

Me emme kykenisi sen paremmin suorittamaan sellaista työtä, vaikka meillä on niin paljon mukavia ja kevyitä työvälineitä.

Sillä aikaa, kun vanhukset työskentelivät paainkylän sillalla, Krek metsää pitkin kulkiessaan yhtäkkiä kuuli hänelle tutun raksahduksen, niinkuin joku olisi purrut pähkinän kuoren rikki. Ääni tuli erään puun latvasta.

Hän nosti päätään katsoakseen, mikä jyrsijä siellä niin varomattomasti raksuttelee pähkinöitä, mutta itse kyyristyi kuivien sananjalkojen sekaan, ettei eläin huomaisi häntä.

Voitte kuvitella hänen ihmettelyään, kun hän näki puun latvassa jyrsijän asemesta ihmisen jalat.

Krek jähmettyi paikalleen. Tuskin hengittäen hän kätkeytyi vielä huolellisemmin ruohoon, äänettömänä kuin käärme, ja ryhtyi odottaen katsomaan puun latvaan lehtien lomitse.

Ihminen etsi puusta pähkinöitä, mikä nähtävästi estikin häntä katsomasta alas ja kuulemasta ruohikon kahinaa Krekin lähestyessä. Luultavasti hän ei löytänyt mitä etsi, koska pian laskeutui alas.

Hän laskeutui äänettömästi ja tavattoman nopeasti. Puun juurella hän henkäsi syvään ja livahti metsikköön.

Hän ei huomannut Krekiä. Mutta Krek ehti nähdä hänet aivan hyvin. Tuntematon ei muistuttanut vaatetukseltaan eikä kasvoiltaan yhtäkään kylän asukasta.

Kuka oli tuo tuntematon? Hänen kasvonsa olivat karvojen peitossa ja hänen kaulaansa kietoi karhun kynsistä tehty koriste.

Krek huokasi helpoituksesta tuon ihmisen poistuttua ja oli hyvin iloissaan, kun pääsi hänestä niin vähällä. Ensin hän aikoi lähteä juoksujalkaa omiensa luo, mutta vähän aikaa mietittyään päätti katsoa, mihin tuo mies meni.

Haju- ja kuuloaistinsa ohjaamana hän syöksyi metsään ja lähti ryömimään miltei miehen kintereillä — niin lähellä, että näki, miten taipunut ruoho kohoili tuntemattoman askelten alla.

Sitten vesikasvien ja liejun haju, joka tuntui ensin

heikkona ja sitten yhä voimistui, osoitti Krekille, että he lähestyivät järven rantaa.

Ja hän ei erehtynyt. Oksien ja ruohon kahinaan yhtyi veden loiske. Puiden ja kasvien välistä näkyi valokuovia, jotka muuttuivat yhä kirkkaammiksi.

Metsänlaidassa Krek pysähtyi. Hän näki, miten tuntematon ollenkaan kätkeytymättä kulki loivaa rantaa pitkin järven ympäröivää tuuhea kaislikkoa kohti. Hänen kulkiessaan rantaa pitkin kaislikosta kohosi muutamia mustatukkaisia päitä.

Krek lasi tai oikeammin nosti sormen jokaista näkemäänsä päätä kohti, — historiantakaiset pojat-han eivät osanneet laskea, — ja huomasi tuntemattomia olevan niin paljon kuin hänellä oli sormia kahdessa kädessä ja vielä yksi varvas jalassa.

Krek tarkasteli huolellisesti tuntemattomia. Hän oli nyt aivan varma siitä, ettei yksikään heistä kuulunut järven rannalla asuvaan heimoon.

Hän päätti varoittaa tovereitaan, että tänne oli ilmestynyt tuntemattomia, jotka piileskelevät järven rannalla; hehän saattoivat olla vihollisia.

Krek lähti paluumatkalle metsää pitkin, varmana kuin nuori koira, tarkkavainuisena ja varovaisena kuin vanha metsärosvo.

Kohta hän saapui metsästäjien luo.

Kun Krek oli kuvannut näkemänsä ihmiset, niin paalukylän asukkaat, jotka hyvin tunsivat lähistöllä olevat paimentolaisheimot, tulivat kovin levottomiksi. Heidän kasvoillaan kuvastui viha ja pelko.

He hakkasivat tappamansa hirven kappaleiksi, nostivat lihat selkäänsä ja lähtivät nopein askelin kylää kohti.

Veneittensä luo päästyään he huomasivat, että kaksi venettä oli poissa. Minne ne olivat joutuneet?

Loivan rannan liejussa näkyivät selvinä vaot, jotka olivat muodostuneet, kun veneitä vedettiin maalle, ettei aalto veisi niitä. Yhtä selvinä näkyivät myöskin kahden nyt hävinneen veneen jäljet. Mutta kosteassa hiekassa ei näkynyt mitään jälkeä, joka olisi osoittanut, että ne oli vedetty takaisin veteen. Nähtävästi ne oli laskettu vesille jollakin erikoisella tavalla. Ei ollut myöskään ihmisten jälkiä, paitsi niitä, jotka oli jätetty aamulla ja jotka metsästäjät heti tunsivat omien jalkojensa jäljiksi.

Mutta nyt ei ollut aikaa miettimiseen. Metsästäjät laskivat jäljellä olevat veneet vesille ja voimakkaasti soutaen lähtivät kiitämään kylää kohti.

Kylän sillalle päästyään he heti menivät johtajien majaan. Johtajat tulivat ulos ja kokoontuivat lieden ympärille.

Krek kutsuttiin heti tähän tärkeään neuvotteluun.

Johtajat kuuntelivat hänen kertomustaan otsat rypyssä, sitten kuulivat kaikkien aiknisten miesten mielipiteen ja vasta sen jälkeen ryhtyivät pohtimaan asiaa. Lopetettuaan asian käsittelyn he kääntyivät Vanhinman puoleen ja lausuivat kiitöksensä, että hän oli niin hyvin kasvattanut Krekin.

— Ilman häntä, — sanoi Korkein Johtaja, — ilman hänen varovaista ja rohkeaa tekoaan meidän kimppuumme olisi tehty odottamaton hyökkäys ja nähtävästi hyvin pian. Sitä suunnittelee joukko metsärostoja, jotka ovat tulleet mene ties mistä ja kulkisivat järven rantoja pitkin saalista etsien. Nyt me osamme olla varuillamme. Vaara on suuri, mutta kuka on varuillaan, se on voimakas. Me oimmme yakuutettuja, että nuo kulkurit olivat jo jättäneet meidän maamme, sillä me kadotimme heidän jälkensä; mutta nyt me tiedämme, että he ovat palan-

neet järven raunoille ja suunnittelevat uutta hyök-
käystä meitä vastaan.

Tuli yö. Kaikki söivät kiireen vilkkaa. Sitten Korkeimman Johtajan käskystä kaikki lähtivät otta-
maan pois puun runkoja, jotka muodostivat sillan
rannan ja kylän välille. Se oli tehty lapsia ja naisia
varten ja myöskin siltä varalta, että joku asuk-
kaista tahtoisii päästä rannalle, kun veneitä ei ollut
lähettyvillä.

Naiset ja lapset lähetettiin nukkumaan järven
puolella oleviin majoihin. Tosin heistä ei kukaan
halunnut nukkua. Kaikki työ tehtiin mahdollisimman
äänettömästi.

Kylän asukkaat aseistautuivat ja päälliköt asetti-
vat heidät paikolleen. Tyhjäksi jäi vain sillan kes-
kus, jossa tavallisuuden mukaan kyti rauhallnen tuli,
ja rannalle johtaneen sillan alku. Osa miehistä sai
käskyn mennä veneisiin ja asettua niihin loikomaan.
Nämä veneet asetettiin tavallisuuden mukaan sillan
eteen, paalujen luo. Ne vain peltettiin katoista kis-
kotiilla kaisloilla.

Sen jälkeen ryhdyttiin odottamaan.

Rygin, jonka tavattoman hyvästä kuulosta jo tie-
sivät kaikki hänen ystävänsä, oli tulen luona
loikoen kuunneltava öisiä ääniä, voidakseen varoit-
taa johtajia vihollisen lähestymisestä. Kun vihollis-
set alkavat nousta sillalle, on hänen oltava nukku-
vinaan sikeää unta.

Helin tehtäväksi jätettiin heittää tuleen kaisloja
ja risuja, kun hän vain huomaa vihollisen, ja tällä
tavoin valaista silta. Kaislat oli varta vasten valeltu
tervalla ja rasvalla ja laitettu kasaan tulen lähelle.

Kaikki päällikköjen määräykset täytettiin täsmäl-
leen.

Keskiyön aikana Ryg mitään puhumatta nosti kätensä.

— Ne tulevat, — kuiskasi Rygin liikkeen ymmärtänyt Korkein Johtaja. — Huomio! Katsokaa, he ovat tahallaan valinneet hyökkäysajakseen kaikkein kylmimmän hetken yöstä, sillä he ajattelevat, että tällä hetkellä on uni sikeintä ja meidän vartijamme voivat torkahtaa.

Ympärillä oli täydellinen pimeys ja syvä hiljaisuus. Vain jossain kaukaisilla rannoilla kuului toisinaan suolinnun valittava huuto.

Ryg kohotti toisen kerran kätensä.

Kylän asukkaiden jännittyneisiin korviin alkoi ajoittain todellakin kuulua laineiden tasaisen solinan keskeltä jotakin varovaista ja omituista loisketta, niinkuin vesi olisi särkynyt sen pintaa pitkin uiviin esineisiin. Kohta tämä loiske muuttui vielä selvemmäksi.

Ryg kuorsasi. Hänen rauhallinen, kuuluva kuorsauksensa nähtävästi antoi pimeään turvissa lähestyvälle viholliselle vielä enemmän rohkeutta.

Kun ei vielä nytkään kuulunut mitään, mikä olisi muistuttanut airojen kolinaa, niin Korkein Johtaja käsitti, että tuntemattomien varastamia veneitä tai lauttaa, jolla he istuivat, vetivät vuorotellen taitavat uimarit.

Ja asia oli todellakin niin.

Uimarit toivat veneensä paalujen luo siltä puolen, jossa loikoivat veneisiin kaislojen alle kätkeytyneet miehet.

Hyökkääjät alkoivat nousta toinen toisensa perässä sillalle, aiheuttaen yhtä vähän ääntä kuin vesirodat.

Sillan laidan yläpuolella näkyi jo useita päitä. Nyt

he nousivat sillalle. Useimmat heistä olivat vedestä märkiä. Toisten edessä kulkeva osoitti tovereilleen nukkuvaa Rygia.

Mutta Ryg ei nukkunut. Nukkuvinaan ollen hän vähitellen siirsi tulen lähelle tervalla valetut kaislat, jotka kuunennettuaan tulisivat lehahtamaan ilmi-tuleen.

Kun tuntemattomien johtaja nosti keihäänsä, valmistuen lävistämään Rygin, teki nuorukainen unissaan kääntyvän ihmisen liikkeen ja hänen taitavalla kädellään tuleen työnnetyt puut syttyivät nopeasti.

Odottamaton valo häikäisi vieraan johtajan ja hän jäi hetkeksi seisomaan keihäs kohotettuna. Silloin hyökkäsivät esiin kylän miehet ja ryntäsivät veneistä nousseita vastaan. Kankien ja nuijien iskut satelivat hyökkääjien hämmentyneen joukon päihin.

Tuli loimusi kirkkaana, ja kauhean taistelun keskellä Ryg rauhallisena ja väsymättä lisäili tuleen uusia ja uusia sylyksiä oksia. Kun joku vihollisista tuli liian lähelle häntä, niin hän työnsi varomattoman kasvoihin tulisen oksan.

Hyökkääjät käsittivät pian, etteivät jaksa voittaa kylän asukkaita, ja perääntyivät maalle johtavaa siltaa kohti. Huomattuaan sen puretuksi he kääntyivät veneitään kohti, aikoen hypätä niihin ja paeta yön pimeyden suojassa.

Mutta tuskin he olivat ehtineet sillan laidalle, kun heidät ottivat vastaan toiset taistelijat, jotka veneissään seisten kajahuttivat ilmoille uhkaavan sotahuudon.

Tämän odottamattoman vastustuksen pelästyttämät hyökkääjät käsittivät nyt olevansa tuhon onia.

Ne, jotka olivat vielä haavoittumatta, hyppivät järveen, mutta heitä lähdettiin heti ajamaan takaa.

Viihollisista vapauduttuaan kylän asukkaat riensivät ahnaasti juomaan kylmää, raikasta vettä. He ajattelivat voivansa nyt levätä, mutta silloin Ryg ryhtyi huutamaan avukseen naisia ja lapsia. Hän vaati, että he toisivat nopeasti eläinten nahkoja ja kastaisivat niitä vedessä.

— On hyödytöntä polttaa kaikkea puuvarastoamme, — puhui Ryg. — On sammutettava, mikä ei ole vielä ehtinyt palaa. Etenkin kun lattiakin alkaa jo syttyä tuleen.

Todellakin, kylää uhkasi uusi kauhea vaara — tulipalo.

Naiset toivat paljon kasteltuja nahkoja ja levittivät ne sillalle nuotion ympäri. Miehet kantoivat vettä puun kuorista tehdyissä astioissa. Tuli sammutettiin nopeasti. Sen jälkeen ryhdyttiin hoitamaan haavoitettuja.

Tämän kauhean yön jälkeen seurasi sarja rauhallisia, tyyniä päiviä. Kului vuosi toisensa jälkeen. Tällä aikaa Krek oli monasti kunnostautunut toveriensa keskuudessa rohkeudellaan, notkeudellaan, varovaisuudellaan ja älyllään. Hänet asetettiin usein esimerkiksi toisille kylän nuorille, ja nämä koettivat ottaa oppia hänestä.

Jokainen tunsii hänessä tulevan johtajan, opettajan, kokeneen neuvonantajan ja pelottoman puoltajan.

Hel ja Ryg, jotka hän oli saavuttanut kasvussa, mielellään tunnustivat hänen etevänmyytensä ja pitivät hänestä yhtä paljon kuin ennenkin.

Krekin nauttima yleinen kunnioitus ilahdutti Vanhinta ja täytti hänen sydämensä ylpeydellä.

Tuntiessaan loppunsa lähenevän vanhus jätti Helin ja Rygin tehtäväksi antaa Krekille, kun hänestä tulee

kylän johtaja ja kun Vanhinta ei enää tule olemaan, hirven sarvesta tehdyn koristellun valtikan, jota Vanhin oli rehellisesti ja ylpeydellä pitänyt lähes sata vuotta.

Tästä huolestaan päästyään Vanhin kietoutui suden nahkaan ja ryhtyi rauhallisena ja juhlallisena odottamaan kuolemaansa.

Kuolinpäivänä johtajat kokoontuivat hänen ympärilleen, ja hän sanoi heille Krekiä osoittaen:

— Kuulkaa, mitä sanoo teille elämästä poistuva ihminen: minä kiitän teitä vieraanvaraisuudestanne ja jätän teille tämän nuorukaisen. Hänen on tulevaisuudessa johdettava teidän kansanne ja ohjattava sitä eteenpäin! Hyvästi!

Tämän sanottuaan Vanhin kuoli.

X

Sokea opas

Seuraavana päivänä Vankimman kuoleman jälkeen kokoontuivat paalukylän johtajat neuvotteluun. Päätettiin, ettei vanhuksen ruumista lasketa järven pohjaan ja peitetä kivikasalla, kuten heidän heimosaan oli yleensä tapana, vaan että hänet haudataan maahan, metsän keskelle, kuten vaati vainajan korkea asema ja suuri viisaus.

Ruumis yhdessä aseiden ja vaatteiden kanssa käärittiin puun kuoreen ja laskettiin veneeseen.

Krekin oli soudettava tämä hautajaisvene rantaan. Johtajien ja soturien tuli seurata häntä toisilla veneillä. Johtajien päätös toteutettiin seuraavan aamun sarastaessa.

Kun veneet olivat laskeneet rantaan, niin nuoru-

kaiset rakensivat puun oksista parit, laskivat Vanhimman ruumiin sille ja saattue lähri kulkemaan edelleen. Ensimmäisinä paareja kantoivat Hel ja Ryg. Heidän perässään kulki surullinen Krek johtajien ympäröimänä.

Viimeisissä riveissä astelivat miehet, jotka kantoivat hautajaispitoja varten tarkoitettuja juuria ja kaloja ja myöskin vettä nahkaleileissä, siltä varalta ettei matkalla satuttaisi kohtaamaan puroa.

Vaivaloisen ja pitkän matkan jälkeen metsän läpi tämä Korkeimman Johtajan ohjaama saattue saapui kapeaan laaksoon, jonka tunki vain johtaja yksin.

Hän oli valinnut juuri tämän yksinäisen laakson, että Vanhin voisi rauhassa nauttia täällä viimeistä untaan: hän oli täysin ansainnut tämän levon, elettyään niin pitkän, alituisia huolia ja taisteluja täynnä olevan elämän.

Johtajan käskystä laakson keskelle kaivettiin hauta ja vanhan muukalaisen johtajan ruumis laskettiin siihen.

Sitten kaikki saapuvilla olijat työskentelivät illan tuloon asti, peittäen hautaa mullalla.

Yön tultua oli hautakumpu kuuden metrin korkeinen.

Tämän kivistä, mullasta ja turpeista tehdyn korkean kummun oli osoitettava tuleville kulkijoille paikkaa, johon oli haudattu muistamista ansaitseva henkilö, ja sitäpaitsi suojeltava vainajan jätteitä verenhimoisilta pedoilta.

Kun haudan ylle rakennettava kurgaani, kuten nyt nimitetään näitä hautakumpuja, oli valmis, ryhtyivät hautajaisten osanottajat virittämään tulia ja valmistamaan ruokaa.

Vaiteliaina söivät saattajat hautausateriaansa, ja Kys---

vain silloin tällöin muistellen toveriaan, joka oli nyt iäksi poistunut heidän joukostaan.

Väsyneinä kulkemisesta ja työstä he syötyään nukkuivat sikeään uneen lähelle sitä paikkaa, johon vanha johtaja oli haudattu.

Aamun valjetessa he olivat jo taas jalkeilla ja ryhtyivät uuteen työhön vielä juhlallisemmin kunnioittaakseen vainajan muistoa ja että hänen hautansa ulkomuoto voisi kertoa kaikille laakson kautta tulevaisuudessa mahdollisesti kulkeville paimentolaisheimoille sen alla lepäävän ihmisen korkeasta arvosta. Korkein Johtaja käski keräämään lähitienoilta kiviä ja asettamaan ne pystyyn hautakurgaani ympärille.

Puoleen päivään mennessä laaksoon muodostui iso piiri kaikenkokoisista kivistä. Kurgaani muodosti tämän ympyrän keskuksen.

Krek ja hänen veljensä, jotka olivat paljon villimmän kansan lapsia kuin järven rannan heimo, eivät tunteneet mitään hautausmenoja ja katselivat kaikkea ihmetellen. He olivat liikutettuja tavasta, jolla kunnioitettiin heidän vanhan ystävänsä muistoa ja koetettiin suojata hänen ruumiinsa petojen kynsiltä.

Kun kiviympyrä oli valmis, lähestyi johtaja veljeksiä ja pyysi heitä lausumaan kaikille hautajaisten osanottajille, että he ovat tyytyväisiä heidän työhönsä.

Pojat ennen kaikkea kiittivät itseään johtajaa hänen huolenpidostaan ja sitten muutamilla lyhyillä lausella kiittivät kaikkia toisia.

Heidän puhuessaan ryhtyivät soturit keihäitään kohotellen hitaasti kiertämään sammuneiden nuotioiden ympärillä päästellen tuon tuostakin äänekäitä huutoja, jotka hiljalleen vaimenivat ilmassa.

Tämän omituisen marssin päätyttyä kaikki ko-

koontuivat johtajien ympärille odottaen merkkiä paluumatkalle lähdöstä.

Krek ja hänen veljensä kulkivat mitään puhumatta, vain ajoittain katsahdellen sumuun häipyviä kukkuloita, joiden keskelle he olivat jättäneet Vanhimman hautakummun. Mutta kaikki toiset kulkiivat eteenpäin iloisin mielin, välinpitämättömästi keskustellen omista asioistaan.

He eivät ajatelleet mitään muuta kuin omia jokapäiväisiä huoliaan ja töitään sekä iloista palaamistaan kotimajoihin, perheittensä luo.

Niinä aikoina ihmiset eivät surreet kauan, heidän täytyi liian paljon kiinnittää huomiotaan taisteluun puutetta, elämän vaivoja ja vaaroja vastaan.

Osasto kulki siis paalukylää kohti iloisin, reippain askelin — eikä se ole ihmekään: osasto oli monilukuisen ja hyvin aseistettu ja siis vakuutettu, että palaa kotiin terveenä ja vahingoittumattomana, ehkäpä vielä tuoden tullessaan jonkun matkalla tappamansa otuksen.

Yön tultua, kun osasto oli päässyt metsistä ja kulki avonaista tasankoa pitkin, tiedustelijat kohtasivat tiellään jotakin sellaista, mikä ei heitä pelästyttänyt, mutta suuresti hämmästytti.

He näkivät nuorukaisen ja kaksi tyttöä kyykky-sillään vanhuksen luona, joka näytti kuolleelta tai kuolemaisillaan olevalta. Tuntemattomat ihmiset olivat äärimmäisen rasittuneita puutteesta ja väsymyksestä.

Muutaman askeleen päässä vanhuksesta, verilätäkön keskellä, virui tapettu karhu.

Tiedustelijat päästivät levottoman huudon, varoittaakseen toisia, ja kohta koko osasto kerääntyi neljän onnettoman ympärille.

Naiset ja nuorukainen nousivat horjuen ja katseillaan sekä liikkeillään pyysivät säästämään heidän elämänsä. Järven asukkaat eivät käsittäneet heidän sanojaan, mutta ymmärsivät heidän ajatuksensa. Vain Krek tuntemattomia kuunnellessaan vavahti oudosti ja katsahti Heliin ja Rygiin. Kaikkien kolmen nuorukaisen kasvot kuvastivat tällä hetkellä mielenliikutusta.

He eivät moneen vuoteen olleet puhelleet kotiluolansa alkeellisella kielellä, mutta he eivät olleet unoh-taneet lapsuudessaan kuulemiaan sanoja. Ja nuo tuntemattomat mutisivat juuri niitä sanoja.

Hämärä esti näkemästä tuntemattomien kasvoja ja vaatteita, ja nuorukaiset ajattelivat, että heidän edessään on ihmisiä heimosta, joka oli ehkä heidän kotiluolansa naapuriheimo. He ilmoittivat arvelunsa Korkeimmalle Johtajalle, ja Johtaja kehoitti heitä keskustelemaan tuntemattomien kanssa.

Heidän keskustellessaan virteltiin nuotiot ja paa-lukylän asukkaat kiiruhtivat ruokkiinaan ja juotta-maan muukalaisia.

He joivat ahnaasti, mutta ruoasta kieltäytyivät.

He yrittivät kaataa myöskin muutaman pisaran maassa makaavan vanhuksen suuhun, mutta hän oli jo kuollut.

Sitten Krek ryhtyi kyselemään onnettomilta samalla nuotioiden valossa tarkasti katsellen heidän laihoja kasvojaan, jotka olivat liian peitossa ja kauan kestäneen matkan aikana okaiden repimät.

Naiset loikoivat liikkumattomina ja mitään puhu-matta, he olivat nähtävästi tyyten rasittuneet; hänelle vastaili vain nuorukainen.

Hän kertoi, että he ovat tulleet hyvin kaukaa ja että he ovat luultavasti ainoat eloonjääneet aikoinaan

lukuisasta ja voimakkaasta heimosta, joka vähitellen tuhoutui vihamielisen heimon hyökkäyksistä.

— Viimeisen kerran, — kertoi nuorukainen, — suuren yöllisen hyökkäyksen jälkeen päättivät haavoittumatta säilyneet soturit etsiä suojaa metsästä ja ottivat vaimot ja lapset mukaansa. Mutta suurin osa meistä tuli pakomatalla tapetuksi tai vangituksi.

Ja vain nämä naiset, minä ja tuo vanhus säästyimme vihollisen vainolta. Me kuljimme levähtämättä yötä päivää. Me hiljensimme kulkumme nopeutta vasta sitten, kun ajattelimme olevamme turvallisilla seuduilla. Sen jälkeen me emme enää kulkenet umpimähkään, kuten ensin, vaan siihen suuntaan, jonka meille osoitti meidän vanha toverimme. Toisinaan hän menetti rohkeutensa ja rukoili meitä jatkamaan matkaa yksinämme ja jättämään hänet metsään.

— Minkä vuoksi niin omituinen pyyntö? — kysyi Krek.

— Hän ajatteli olevansa vaaran hetkellä meidän haitaksemme, sillä hän oli sokea.

— Sokea?

— Niin, hän ei nähnyt mitään. Hän oli vieras meidän heimossamme. Me kohtasimme hänet erään tiedusteluretkemme aikana metsässä, kun hän oli nälkään kuolemaisillaan. Ei kukaan tiennyt, mistä hän oli tullut. Meidän johtajamme korjasivat hänet ja ottivat keskuuteemme.

— Ottivat sokean! Mitä hyötyä hänestä oli teille? — huudahti hämmästynyt Krek. — Se oli hyvin tyhmä teko teidän johtajiltanne.

— Meidän johtajamme eivät ajatelleet niin, — vastasi nuorukainen. — He ottivat sokean muukalaisen, sillä hän lupasi palkaksi säästetystä henges-

tään osoittaa meidän heimollemme tien ihanaan maahan, missä on lämmin ja paljon riistaa, pehmeitä juuria ja maukkaita hedelmiä, missä kaikkialla pulpuavat kirkkaat lähteet; maahan, jossa elämä on kevyttä ja rauhallista, jossa ihmiset asuvat järven keskelle rakennetuissa majoissa.

”Tuo sokea on nähnyt meidän järvemme!” — ajatteli hämmästynyt Krek.

— Ja niin jäi sokea meidän luoksemme, odottaen, milloin meidän vanhimpamme päättävät muuttaa toiseen maahan. Kovaksi onneksi he eivät sitä milloinkaan päättäneet. ”Hän on hyödyksi meille kertomuksillaan”, — puheli meidän johtajistamme vanhin. Ja muukalainen todellakin opetti meille paljon hyödyllisiä asioita.

— Siis hän oli teille hyödyksi, ja te olitte oikeassa säästäessänne hänen henkensä ja ottaessanne hänet luoksenne, — huomautti Krek.

Alhaisilla kehitysasteilla olevilla kansoilla on jokaisen ihmisen edistettävä yhteistä asiaa ikänsä ja voimiensa mukaan; jokaisen on joko hankittava heimolle ravintoa tai suojeltava heimoa. Siksi jokaista, joka syntyi vaivaisena tai tuli vaivaiseksi, yhteisö, jota elämä pakotti olemaan säälimätön, piti tarpeettomana, velvollisuuksiaan täyttämään kykenemättömänä ja siis rasituksena olevana. Tällaiset ihmiset tuomittiin kuolemaan. Näin ihmiset vapautuivat liioista suista, liiasta vaivasta, sillä terveiden oli muutenkin kovin raskasta taistella koko yhteisön puolesta, voidakseen vielä elättää vaivaisia.

Muukalainen jatkoi kertomustaan:

— Mutta me emme jättäneet sokeaa vanhusta. Ja hän oli meille hyvä neuvonantaja ja kokenut opas. Me kerroimme hänelle kaikesta, mitä näimme ympär-

rillämme, taivaasta, maasta, puista ja kasveista, ja hän osoitti, mihin suuntaan meidän on kuljettava. Matka oli pitkä. Kerran illalla, tuntiessaan voimiansa vähenevän ja peläten kuolevansa, ennenkuin ehtii johtaa meidät maahan, josta oli kertonut, sokea antoi meille tärkat ohjeet tiestä, jota meidän oli kuljettava löytääksemme teidät ja teidän maanne.

”He varmaankin antavat teille suojaa, sillä te ette tule vihollisina, vaan pyytäjinä”, sanoi hän. ”Minä aikoinani kuljeksiin heidän maillaan. Silloin minä en tietenkään ollut yksinäni ja minun silmiäni ei vielä peittänyt ikuinen yö. Useina päivinä minä kaukaa katselin noiden ihmisten elämää. He pyydystelivät rauhallisina kaloja järvien rannoilla kulkien järviä pitkin puun rungoilla, jotka oli koverrettu ontoiksi. Näiden ihmisten näkeminen sytytti minussa ja tovereissani halun vallata heidän ihanat asuntonsa veden päällä ja heidän mainiot aseensa ja työvälineensä, joiden avulla nuo ihmiset saivat runsaasti ravintoa ja saattoivat nukkua rauhassa. Me yritimme usean kerran voittaa heidät, mutta aina turhaan. Noiden ihmisten varovaisuus tuhosi aina meidän suunnitelmamme. Kerran yöllä me päätimme hyökätä itsensä kylän kimppuun, mutta sinä yönä meidät tuhottiin lopullisesti. Suurin osa tovereistani tuhoutui. Muutamat, ja niiden joukossa minä, välttyivät kuolemalta heittäytyttyään järveen. Minä jäin eloon, mutta menetin siinä taistelussa näköni.”

— Nyt minä olen yksinäisenä, aseettomana ja voimattomana joutunut niiden ihmisten pariin, joista sokea puhui. Oi johtaja! — jatkoi muukalainen lujalla äänellä, — tehkää minulle mitä hyvänsä, mutta armahtakaa noita naisia! Minä olen teidän vankinne. Teidän vihollisenne ei enää ole elossa:

hän kuoli sokeana, taistellessaan karhun kanssa, joka hyökkäsi hänen kimppuunsa, kun hän nukkui ja me olimme menneet etsimään vettä. Minä tapoin karhun, mutta ystävämmeikin kuoli. Hän oli rohkea ja teki meidän heimollemme paljon hyvää. Minä olen meidän heimomme johtajan poika. Minun nimeni on Ogo.

— Ogo! — toistivat kaikki kolme veljestä yhtä aikaa.

— Entä ketä ovat nuo naiset? — kysyi aina varovainen Krek, ennenkuin ilmaisi muukalaiselle ilonsa.

— He ovat minun sisarieni. Heidän nimensä ovat Mab ja On.

Tuskin muukalainen oli lausunut nämä sanat, kun tunsu, että voimakkaat kädet syleilivät häntä joka puolelta.

Ogon oli vaikea selvittää hämmästyksestään saatuaan tietää, ketä olivat nuo nuorukaiset, joita hän oli luullut muukalaisiksi.

Sen jälkeen Krek meni Korkeimman Johtajan puheille. Hän kertoi, mitä oli tapahtunut.

— Ogo on taitava, varovainen, voimakas ja rehellinen nuorukainen. Johtaja, hän tulee samoin kuin minäkin yötä ja päivää palvelemaan heimoa, joka ottaa hänet keskuuteensa. Minä vastaan hänestä.

— Siinä tapauksessa, Krek, minä voin vain kiittää sinua, — sanoi johtaja, — sillä tuodessasi veljesi sinä vain rikastutat meidän heimoamme. Olkoon niinkuin sinä sanoit. Huomenna minä esittelen sinun veljesi meidän heimollemme.

Yö kului rauhallisesti. Kaikki nukknivat nuotioiden ympärillä. Vain Hel-Kalanpyytäjä, Krek ja Ryg-Isokorva istuivat veljensä ja sisariensa luona

kertoen heille elämästään. Ja Ogo kertoi uudestaan, nyt kaikkine yksityiskohtineen, surullisen historian heidän kotiluolansa viimeisten asukkaiden elämästä.

Nyt uudestaan ja ainiaaksi yhtyneet luolan lapset saapuivat muutaman tunnin kuluttua järven rannoille.

SISÄLTÖ

Sivu

I. Lapsen asunto	3
II. Historiantakaisen pojan päivä	11
III. Ikuinen vihollinen	20
IV. Velvollisuus ja nälkä	28
V. Tuli sammui	34
VI. Tuomio	43
VII. Maanpakolainen	57
VIII. Tuntemattomaan maailmaan	66
IX. Järvikylän asukkaat	75
X. Sokea opas	95

Hinta 1 rpl.

74

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО «КИРЬЯ».
ПЕТРОЗАВОДСК. 1935 г.